

Raport z oceny ex-post Strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa na lata 2012-2020

SPIS TREŚCI

Streszczenie	4
Kontekst i uzasadnienie badania	5
Cel oceny, zakres i pytania ewaluacyjne	6
Cel oceny	6
Zakres oceny i pytania ewaluacyjne.....	6
Metody i techniki badawcze	8
Analiza desk research – występowanie celów, priorytetów i interwencji SZRWRiR w innych dokumentach strategicznych i programach operacyjnych	9
Zastawienie analizowanych strategii i programów	9
a) Strategie zintegrowane	9
b) Strategie rozwoju województw	11
c) programy operacyjne (współ)finansowane ze środków polityki spójności na lata 2014-2020	13
Ocena szczegółowa ex-post SZRWRiR 2012-2020	Błąd! Nie zdefiniowano zakładki.
Ocena aktualności SZRWRiR 2012-2020 w całym okresie jej wdrażania	18
Ocena stopnia spełnienia przez SZRWRiR 2012-2020 zakładanej roli dokumentu wyznaczającego kierunki działań publicznych na rzecz rozwoju obszarów wiejskich, rolnictwa i rybactwa w latach 2014-2020 wskazane w programach operacyjnych z perspektywy finansowej UE 2014-2020.	19
Ocena skuteczności poszczególnych mechanizmów koordynacji dla włączenia w realizację strategii innych podmiotów pełniących rolę wiodącą lub wspierającą dla kierunków interwencji wskazanych w SZRWRiR 2012-2020.	23
Ocena adekwatności wskaźników SZRWRiR 2012-2020 do zakładanych celów i ocena efektywności tych wskaźników.....	26
Wykorzystanie celów lub kierunków interwencji SZRWRiR 2012-2020 w pracach podejmowanych przez MRiRW	29
Weryfikacja celu ogólnego <i>Poprawa jakości życia na obszarach wiejskich oraz efektywne wykorzystanie ich zasobów i potencjałów, w tym rolnictwa i rybactwa, dla zrównoważonego rozwoju kraju</i>	32
Weryfikacja celu szczegółowego nr 1 <i>Wzrost jakości kapitału ludzkiego, społecznego, zatrudnienia i przedsiębiorczości na obszarach wiejskich</i>	35
Pytania szczegółowe dot. celu 2. <i>Poprawa warunków życia na obszarach wiejskich oraz poprawa ich dostępności przestrzennej</i>	36
Pytania szczegółowe dot. celu 3. <i>Bezpieczeństwo żywnościowe</i>	43
Pytania szczegółowe dot. celu 4. <i>Wzrost produktywności i konkurencyjności sektora rolno-spożywczego</i>	45

Pytania szczegółowe dot. celu nr 5. Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu na obszarach wiejskich	48
Zakończenie -wnioski końcowe i rekomendacje.....	52

Streszczenie

Prezentujemy Państwu raport z oceny ex-post Strategii Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybactwa na lata 2012-2020.

Raport składa się z trzech rozdziałów i zakończenia.

W pierwszym rozdziale prezentujemy cel badania, metodologię i pytania badawcze. Badanie to zrealizowano na podstawie trzech technik:

- analizy danych zastanych,
- panelu eksperckiego,
- badań ankietowych CAWI.

W drugim rozdziale zaprezentowano wnioski z analizy danych zastanych (desk research).

W rozdziale trzecim dokonano oceny strategii z punktu widzenia jej celów oraz pytań badawczych. Wykorzystano tutaj wszystkie zrealizowane techniki badawcze.

Na końcu zamieszczono wnioski z badań oraz rekomendacje do dalszego udoskonalania strategii.

Raport został przygotowany przez zespół KB Pretendent z Wrocławia w składzie:

Dariusz Chołost i Oktawia Dzedzic

Kontekst i uzasadnienie badania

W dniu 25 kwietnia 2012 r. Rada Ministrów przyjęła Strategię zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa na lata 2012-2020 (SZRWRiR 2012-2020). Strategia ta w swoim założeniu miała być dokumentem wyznaczającym kierunki działań publicznych na rzecz rozwoju obszarów wiejskich, rolnictwa i rybactwa w latach 2014-2020, w tym również dla programów operacyjnych z perspektywy finansowej UE 2014-2020.

Strategia zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa na lata 2012-2020 była jedną ze strategii rozwoju, o których mowa w Ustawie z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz. U. z 2009 r. nr 84, poz. 712, z późn. zm.).

Głównym celem opracowania SZRWRiR było określenie kluczowych kierunków rozwoju obszarów wiejskich, rolnictwa i rybactwa w perspektywie do 2020 r., a tym samym właściwe adresowanie zakresu interwencji publicznych finansowanych ze środków krajowych i wspólnotowych.

Długookresowy cel główny działań służących rozwojowi obszarów wiejskich, rolnictwa i rybactwa zdefiniowano w strategii w następujący sposób: poprawa jakości życia na obszarach wiejskich oraz efektywne wykorzystanie ich zasobów i potencjałów, w tym rolnictwa i rybactwa, dla zrównoważonego rozwoju kraju. Dążenie do osiągnięcia celu głównego było realizowane poprzez działania przypisane do pięciu celów szczegółowych:

Cel 1. Wzrost jakości kapitału ludzkiego, społecznego, zatrudnienia i przedsiębiorczości na obszarach wiejskich.

Cel 2. Poprawa warunków życia na obszarach wiejskich oraz poprawa ich dostępności przestrzennej.

Cel 3. Bezpieczeństwo żywnościowe.

Cel 4. Wzrost produktywności i konkurencyjności sektora rolno-spożywczego.

Cel 5. Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu na obszarach wiejskich.

Działania strategii wychodziły naprzeciw nowym wyzwaniom cywilizacyjnym, w tym m.in. takim jak: starzenie się społeczeństw, zmiany klimatu, wymiana pokoleń, rozwój technologii informacyjnych, mobilność zawodowa i terytorialna oraz wpływ sytuacji demograficznej na świecie na bezpieczeństwo żywnościowe.

Działania te zostały zaprojektowane w oparciu o pięć kluczowych zagadnień, tj.

- 1) kapitał ludzki,
- 2) jakość życia,
- 3) bezpieczeństwo,
- 4) konkurencyjność,
- 5) środowisko.

Celem MRiRW było, aby strategia ta wyznaczała ukierunkowanie środków Unii Europejskiej na lata 2014-2020 w zakresie rozwoju obszarów wiejskich, rolnictwa i rybactwa.

Cel oceny, zakres i pytania ewaluacyjne

Cel oceny

Głównym zadaniem realizacji oceny było określenie, czy cele i założenia Strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa na lata 2012-2020 udało się zrealizować w całości lub części, jaki był wkład poszczególnych uczestników w realizację celów strategii, czy udało się uzyskać zakładane rezultaty oraz co należałoby zmienić w przyszłości.

Zakres oceny i pytania ewaluacyjne

Zakres oceny obejmuje analizę stopnia realizacji wszystkich założonych celów i wskaźników oraz ocenę czynników wpływających na ich realizację strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa na lata 2012-2020.

W SZRWRiR określono pięć celów oraz wynikających z nich interwencji. Ewaluacja miała na celu określenie wpływu celów zawartych w SZRWRiR na inne dokumenty strategiczne i programowe realizowane w Polsce

Drugim celem ewaluacji jest określenie użyteczności wskaźników przypisanych do tych celów, a także stopnia osiągnięcia tych wskaźników.

Ocena zawarta w raporcie przedstawia odpowiedzi na wszystkie poniżej wymienione pytania badawcze.

Pytania ogólne:

1. Czy cele SZRWRiR 2012-2020 były aktualne w całym okresie jej wdrażania?
2. Czy długookresowy cel główny SZRWRiR 2012-2020: *poprawa jakości życia na obszarach wiejskich oraz efektywne wykorzystanie ich zasobów i potencjałów, w tym rolnictwa i rybactwa, dla zrównoważonego rozwoju kraju* jest nadal aktualny?
3. Czy SZRWRiR 2012-2020 spełniła zakładaną rolę dokumentu wyznaczającego kierunki działań publicznych na rzecz rozwoju obszarów wiejskich, rolnictwa i rybactwa w latach 2014-2020 wskazane w programach operacyjnych z perspektywy finansowej UE 2014-2020? W szczególności czy cele SZRWRiR 2012-2020 zostały uwzględnione i uszczegółowione w pozostałych strategiach zintegrowanych, strategiach regionalnych oraz programach krajowych i regionalnych współfinansowanych ze środków UE na lata 2014-2020?
4. Jakie mechanizmy koordynacji są najskuteczniejsze dla włączenia w realizację strategii innych podmiotów pełniących rolę wiodącą lub wspierającą dla kierunków interwencji wskazanych w SZRWRiR 2012-2020?
5. Czy wskaźniki SZRWRiR 2012-2020 były adekwatne do zakładanych celów, czy spełniały wymogi metodologii SMART i czy były ambitne?
6. Na ile cele lub kierunki interwencji SZRWRiR 2012-2020 były wykorzystywane w pracach podejmowanych przez MRiRW (na ile MRiRW kierowało się strategią w realizacji swoich prac)?

Oprócz pytań ogólnych do każdego celu sformułowano także pytania szczegółowe (zawarte w tabeli poniżej).

Pytania szczegółowe dot. celu 1. Wzrost jakości kapitału ludzkiego, społecznego, zatrudnienia i przedsiębiorczości na obszarach wiejskich	
7	W jakim zakresie zostały osiągnięte wskaźniki przypisane do celu 1 SZRWRiR 2012-2020?
8	Na ile zmiany w ramach ww. celu szczegółowego wynikały z wdrażania strategii, a na ile z innych czynników?
9	Które z kierunków interwencji celu 1 są nadal aktualne?
Pytania szczegółowe dot. celu 2. Poprawa warunków życia na obszarach wiejskich oraz poprawa ich dostępności przestrzennej	
10	W jakim zakresie zostały osiągnięte wskaźniki przypisane do celu 2 SZRWRiR 2012-2020?
11	Na ile zmiany w ramach ww. celu szczegółowego wynikały z wdrażania strategii, a na ile z innych czynników?
12	Które z kierunków interwencji celu 2 są nadal aktualne?
Pytania szczegółowe dot. celu 3. Bezpieczeństwo żywnościowe	
13	W jakim zakresie zostały osiągnięte wskaźniki przypisane do celu 3 SZRWRiR 2012-2020?
14	Na ile zmiany w ramach ww. celu szczegółowego wynikały z wdrażania strategii, a na ile z innych czynników?
15	Które z kierunków interwencji celu 3 są nadal aktualne?
Pytania szczegółowe dot. celu 4. Wzrost produktywności i konkurencyjności sektora rolno-spożywczego	
16	W jakim zakresie zostały osiągnięte wskaźniki przypisane do celu 4 SZRWRiR 2012-2020?
17	Na ile zmiany w ramach ww. celu szczegółowego wynikały z wdrażania strategii, a na ile z innych czynników?
18	Które z kierunków interwencji celu 4 są nadal aktualne?
Pytania szczegółowe dot. celu 5. Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu na obszarach wiejskich	
19	W jakim zakresie zostały osiągnięte wskaźniki przypisane do celu 5 SZRWRiR 2012-2020?
20	Na ile zmiany w ramach ww. celu szczegółowego wynikały z wdrażania strategii, a na ile z innych czynników?
21	Które z kierunków interwencji celu 5 są nadal aktualne?

Metody i techniki badawcze

W analizie przyjęto zasadę triangulacji metodologicznej. W zależności od możliwości i dostępnych źródeł ocenę przeprowadzono w oparciu o zróżnicowane źródła i techniki badawcze. Pozwoliło to na uzyskanie pełniejszych odpowiedzi na zadane pytania ewaluacyjne.

W badaniu zastosowano trzy metody badawcze:

- 1) analizę *desk research*,
- 2) panel ekspertów,
- 3) ankiety CAWI w grupach przedstawicieli MRiRW, innych ministerstw oraz przedstawicieli urzędów marszałkowskich.

Metoda badawcza	Źródła/narzędzia	Próba
Analiza desk research	<ul style="list-style-type: none"> • Strategie zintegrowane, • Strategie średniookresowe, • Strategie wojewódzkie, • Programy operacyjne o zasięgu krajowym i regionalnym 	N=50 dokumentów <ul style="list-style-type: none"> • 9 strategii zintegrowanych • 2 strategie średniookresowe • 16 strategii regionalnych • 23 ogólnopolskie i regionalne programy operacyjne
Panel ekspertów	Scenariusz panelu ekspertów	N=5 ekspertów 2 reprezentujących urzędy centralne 2 reprezentujących naukę 1 reprezentującego organizację przedsiębiorców sektora rolno-spożywczego
Ankiety CAWI	Kwestionariusze ankiety CAWI (wypełnianej za pomocą internetowego kwestionariusza) rozesłane do wszystkich ministerstw i urzędów marszałkowskich	N=143 30 przedstawicieli Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi 31 przedstawicieli innych ministerstw i urzędów centralnych (*) 82 przedstawicieli wszystkich urzędów marszałkowskich

Źródło: Opracowanie własne

(*) W badaniu zastosowano tzw. technikę kaskadową ankietowania polegająca na tym, że poszczególne ankiety wypełniały różne osoby reprezentujące tę samą instytucję. Dzięki temu uzyskano dostęp do szerokiego grona osób zaangażowanych w realizację oraz koordynację strategii.

W badaniu zastosowano zasadę anonimowości. Respondenci zostali poproszeni wyłącznie o wskazanie:

- stanowiska służbowego,
- rodzaju instytucji (wdrażającej lub koordynującej).

Pominięto natomiast:

- województwo,
- nazwę instytucji (za wyjątkiem MRiRW).

Analiza desk research – występowanie celów, priorytetów i interwencji SZRWRiR w innych dokumentach strategicznych i programach operacyjnych

W badaniu posłużono się tzw. analizą zawartości i analizą treści. Analiza strategii, programów odbywała się na poziomie kierunków interwencji, priorytetu i celu. Jako rozstrzygającą przyjęto ocenę zbieżności na poziomie zakresów kierunków interwencji.

Zastawienie analizowanych strategii i programów

a) Strategie zintegrowane

Strategie zintegrowane łączą planowanie społeczne, gospodarcze, przestrzenne i uwzględniają powiązania pomiędzy różnymi sektorami. Dzięki temu pozwalają one na lepszą koordynację i większą skuteczność działania. Wszystkie rządowe programy rozwoju i polityki publiczne powinny być zgodne z zapisami strategii zintegrowanych¹.

Analizie poddano 9 strategii zintegrowanych.

Lp.	Nazwa dokumentu	Źródło
1	Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020: regiony, miasta, obszary wiejskie (Uchwała Rady Ministrów z dnia 13 lipca 2010 r.)	https://archiwum.muir.gov.pl/strony/zadania/polityka-rozwoju-kraju/zarzadzanie-rozwojem-kraju/krajowa-strategia-rozwoju-regionalnego/krajowa-strategia-rozwoju-regionalnego-2010-2020/
2	Bezpieczeństwo Energetyczne i Środowisko – perspektywa do 2020 r. (Uchwała nr 58 Rady Ministrów z dnia 15 kwietnia 2014 r.)	https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WMP2014000469/O/M20140469.pdf
3	Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2020 (Uchwała nr 104 Rady Ministrów z dnia 18 czerwca 2013 r.)	https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WMP20130000640
4	Strategia Rozwoju Systemu Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej 2022 (Uchwała nr 67 Rady Ministrów z dnia 9 kwietnia 2013 r.)	https://www.bbn.gov.pl/ftp/dok/01/strategia_rozwoju_systemu_bezpieczenstwa_narodowego_rp_2022.pdf
5	Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020 (Uchwała nr 61 Rady Ministrów z dnia 26 marca 2013 r.)	https://bip.mkidn.gov.pl/pages/polityka-wewnetrzna-i-zagraniczna/strategia-rozwoju-kapitalu-spolecznego-2020.php
6	Sprawne Państwo 2020 (Uchwała nr 17 Rady Ministrów z dnia 12 lutego 2013 r.)	https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wmp20130000136

¹ Definicja ze strony: <https://www.gov.pl/web/fundusze-regiony/czym-jest-zarzadzanie-rozwojem>

Lp.	Nazwa dokumentu	Źródło
7	Strategia Rozwoju Transportu do 2020 r. (z perspektywą do 2030 r.) (Uchwała nr 6 Rady Ministrów z dnia 22 stycznia 2013 r.)	https://www.gov.pl/web/infrastruktura/projekt-strategii-zrownowazonego-rozwoju-transportu-do-2030-roku2
8	Strategia Innowacyjności i Efektywności Gospodarki „Dynamiczna Polska 2020” (Uchwała nr 7 Rady Ministrów z dnia 15 stycznia 2013 r.)	https://www.gov.pl/web/rozwoj-technologie/strategia-innowacyjnosci-i-efektywnosci-gospodarki-dynamiczna-polska-2020
9	Strategia Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybactwa na lata 2012-2020 (Uchwała nr 163 Rady Ministrów z dnia 25 kwietnia 2012 r.)	https://www.gov.pl/web/rolnictwo/strategia-zrownowazonego-rozwoju-wsi-rolnictwa-i-rybactwa-na-lata-2012-2020

W pozostałych strategiach zintegrowanych **najczęściej programowano kierunki interwencji zbieżne z kierunkami interwencji z celu drugiego SZRWRiR: Poprawa warunków życia na obszarach wiejskich oraz poprawa ich dostępności oraz kierunkami interwencji celu pierwszego**, tj.: *Wzrost jakości kapitału ludzkiego, społecznego, zatrudnienia i przedsiębiorczości na obszarach wiejskich.*

Znacznie rzadziej, na poziomie kierunków interwencji, wystąpiła spójność innych strategii zintegrowanych ze SZRWRiR w odniesieniu do celu czwartego: *Wzrost produktywności i konkurencyjności sektora rolno-spożywczego.*

Najwięcej spójności między pozostałymi strategiami zintegrowanymi i SZRWRiR zaobserwowano w odniesieniu do działań zawartych w:

- priorytecie 1.4. *Podnoszenie umiejętności związanych z wykorzystywaniem technologii ICT i prowadzeniem działalności gospodarczej*
- kierunku interwencji 1.4.2. *Wzmacnianie i rozwój kapitału społecznego.*
- priorytecie 2.1. *Rozwój infrastruktury gwarantującej bezpieczeństwo energetyczne, sanitarne i wodne na obszarach wiejskich*
- priorytecie 2.2. *Rozwój infrastruktury transportowej gwarantującej dostępność transportową obszarów wiejskich*
- kierunku interwencji 2.2.2. *Tworzenie powiązań lokalnej sieci drogowej z siecią dróg regionalnych, krajowych, ekspresowych i autostrad)*
- priorytecie 2.5. *Rozwój infrastruktury bezpieczeństwa na obszarach wiejskich*
- kierunku interwencji 2.5.1. *Rozwój infrastruktury wodno-melioracyjnej i innej łagodzącej zagrożenia naturalne)*
- kierunku interwencji 4.1.2. *Wdrażanie i promocja innowacyjnych rozwiązań w sektorze rolno-spożywczym.*

b) Strategie rozwoju województw

Artykuł 11 ustawy o samorządzie województwa stanowi:

Samorząd województwa określa strategię rozwoju województwa, uwzględniającą w szczególności następujące cele:

- 1) *pielęgnowanie polskości oraz rozwój i kształtowanie świadomości narodowej, obywatelskiej i kulturowej mieszkańców, a także pielęgnowanie i rozwijanie tożsamości lokalnej;*
- 2) *popudzanie aktywności gospodarczej;*
- 3) *podnoszenie poziomu konkurencyjności i innowacyjności gospodarki województwa;*
- 4) *zachowanie wartości środowiska kulturowego i przyrodniczego przy uwzględnieniu potrzeb przyszłych pokoleń;*
- 5) *kształtowanie i utrzymanie ładu przestrzennego.*

Analizie zostały poddane aktualne strategie rozwoju wszystkich 16 województw.

Lp.	Nazwa dokumentu	Źródło
1	Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego 2020	https://umwd.dolnyslask.pl/fileadmin/user_upload/Rozwoj_regionalny/SRWD/SRWD_2020-final.pdf
2	Strategia Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego do roku 2020 – Plan Modernizacji 2020+	https://www.kujawsko-pomorskie.pl/planowanie-strategiczne-i-przestrzenne/planowanie-strategiczne/28067-strategia-2020
3	Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020	https://rpo.lubelskie.pl/site/assets/files/9636/strategia-rozwoju-wojewodztwa-lubelskiego-na-lata-2014-2020-z-perspektywa-do-2030-roku-pdf.pdf
4	Strategia rozwoju województwa Lubuskiego 2020	https://bip.lubuskie.pl/system/obj/13899_Projekt_SRWL_2020_061112.pdf
5	Strategia rozwoju województwa Łódzkiego 2020	https://rpo.lodzkie.pl/images/prawo-i-dokumenty/srwl_2020_uchwazona_26_02_2013.pdf
6	Strategia Rozwoju Województwa Małopolskiego na lata 2011-2020	https://www.malopolska.pl/publikacje/strategia-rozwoju/strategia-rozwoju-wojewodztwa-malopolskiego-na-lata-20112020-2
7	Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do 2030 roku	https://mazovia.pl/pl/bip/dokumenty-strategiczne/strategia-rozwoju-wojewodztwa-mazowieckiego-2030-innowacyjne-mazowsze.html
8	Strategia Rozwoju Województwa Opolskiego do 2020 roku	https://www.opolskie.pl/wp-content/uploads/2017/07/RSIWO2020-z-dnia-7-kwietnia-2017.pdf
9	Strategia rozwoju województwa – Podkarpackie 2020	http://rot.podkarpackie.pl/images/Grafika/Menu%20boczne/Dokumenty%20strategiczne/Strategia%20rozwoju%20wojew%C3%B3dztwa.pdf
10	Strategia rozwoju województwa Podlaskiego do 2020 roku	https://www.wrotapodlasia.pl/pl/region_i_gospodarka/gospodarka/polityka_regionalna/strategia_rozwoju/
11	Strategia rozwoju województwa Pomorskiego 2020	https://strategia.pomorskie.eu/wp-content/uploads/2021/06/Pomorskie_SRWP2020.pdf
12	Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2020”	https://www.slaskie.pl/content/strategia-rozwoju-wojewodztwa-slaskiego-slaskie-2020

Lp.	Nazwa dokumentu	Źródło
13	Aktualizacja Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego do roku 2020	https://www.swietokrzyskie.pro/file/2019/07/Strategia-Rozwoju-Wojew%C3%B3dztwa-%C5%9Awi%C4%99tokrzyskiego-do-roku-2020.pdf
14	Strategia rozwoju społeczno-gospodarczego województwa warmińsko-mazurskiego do roku 2025	https://bip.warmia.mazury.pl/3/strategia-rozwoju-spoecznie-gospodarczego-województwa-warmińsko-mazurskiego.html
15	Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do 2020 roku. Wielkopolska 2020	https://www.umww.pl/artykuly/55891/pliki/strategi-arozwojuwojewództwawielkopolskiego2020roku.pdf
16	Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego z perspektywą do 2020 roku (SRWZ 2020)	https://bip.rbip.wzp.pl/artykul/strategia-rozwoju-województwa-zachodniopomorskiego-do-roku-2020-0

W strategiach rozwoju województw najczęściej odwoływano się do działań wpisujących się w cel 1 SZRWRiR – *Wzrost jakości kapitału ludzkiego, społecznego, zatrudnienia i przedsiębiorczości na obszarach wiejskich*, w szczególności do działań związanych z priorytetem:

- 1.4. *Podnoszenie umiejętności związanych z wykorzystywaniem technologii ICT i Prowadzeniem działalności gospodarczej;*
- 1.2. *Zwiększanie zatrudnienia mieszkańców obszarów wiejskich bez konieczności zmiany ich miejsca zamieszkania;*
- 1.3. *Rozwój przedsiębiorczości i pozarolniczych miejsc pracy z wykorzystaniem potencjału endogenicznego obszarów wiejskich;*

Często strategie rozwoju województw wskazywały na konieczność realizacji działań zbieżnych z tymi, jakie wskazano w priorytetach celu nr 2 – *Poprawa warunków życia na obszarach wiejskich oraz poprawa ich dostępności przestrzennej SZRWRiR*, w tym:

- 2.1. *Rozwój infrastruktury gwarantującej bezpieczeństwo energetyczne, sanitarne i wodne na obszarach wiejskich;*
- 2.2. *Rozwój infrastruktury transportowej gwarantującej dostępność transportową obszarów wiejskich;*
- 2.4. *Rozwój infrastruktury społecznej zapewniającej mieszkańcom obszarów wiejskich dostęp do dóbr i usług publicznych;*
- 2.5. *Rozwój infrastruktury bezpieczeństwa na obszarach wiejskich.*

Najczęściej działania zawarte w strategiach rozwoju województw były zbieżne z kierunkiem interwencji SZRWRiR:

- 1.1.4. *Podnoszenie umiejętności związanych z wykorzystywaniem technologii ICT i prowadzeniem działalności gospodarczej;*
- 1.3.2. *Rozwój przedsiębiorczości;*
- 1.4.1. *Rozwój i promocja ekonomii społecznej;*

- 1.4.2. Wzmacnianie i rozwój kapitału społecznego;
- 2.1.1. Modernizacja sieci przesyłowych i dystrybucyjnych energii elektrycznej;
- 2.2.1. Rozbudowa i modernizacja lokalnej infrastruktury drogowej i kolejowej;
- 2.4.4. Budowa i rozwój infrastruktury usług zdrowotnych;
- 2.5.1. Rozwój infrastruktury wodno-melioracyjnej i innej łagodzącej zagrożenia naturalne

c) programy operacyjne (współ)finansowane ze środków polityki spójności na lata 2014-2020

W świetle definicji Komisji Europejskiej:

Programy operacyjne to szczegółowe plany, w których państwa członkowskie określają sposób wykorzystania środków z europejskich funduszy strukturalnych i inwestycyjnych w okresie programowania. Mogą być opracowywane z myślą o konkretnych regionach lub też mogą odwoływać się do ogólnokrajowych celów tematycznych (np. zrównoważony rozwój)².

Analizie poddano 23 programy operacyjne o zasięgu: krajowym, ponadregionalnym i regionalnym (dla wszystkich województw).

Lp.	Nazwa dokumentu	Źródło
1	Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko	https://www.gov.pl/web/klimat/poiis
2	Program Operacyjny Inteligentny Rozwój	https://www.poir.gov.pl/strony/o-programie/zasady/
3	Program Operacyjny Polska Cyfrowa	https://www.polskacyfrowa.gov.pl/strony/o-programie/zasady/co-mozna-zrealizowac/
4	Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój	https://www.power.gov.pl/strony/o-programie/zasady/
5	Program Operacyjny Polska Wschodnia	https://www.polskawschodnia.gov.pl/strony/o-programie/zasady/
6	Program Operacyjny Pomoc Żywnościowa	https://www.gov.pl/web/rodzina/program-operacyjny-pomoc-ywnosciowa-2014-2020
7	Program Operacyjny Rybactwo i Morze	https://www.gov.pl/web/rolnictwo/program-po-ryby
8	Regionalny Program Operacyjny Województwa Dolnośląskiego	https://rpo.dolnyslask.pl/
9	Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego	https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/strony/o-funduszach/dokumenty/regionalny-program-operacyjny-województwa-kujawsko-pomorskiego-2014-2020/
10	Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego	https://www.lubelskie.pl/fundusze-europejskie/rpo-województwa-lubelskiego-2014-2020/
11	Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubuskiego	https://rpo.lubuskie.pl
12	Regionalny Program Operacyjny Województwa Łódzkiego	https://rpo.lodzkie.pl/dowiedz-sie-wiecej-o-programie/zapoznaj-sie-z-prawem-i-dokumentami/item/196-regionalny-program-operacyjny-województwa-lodzkiego-na-lata-2014-2020

² https://ec.europa.eu/regional_policy/pl/policy/what/glossary/o/operational-programme

Lp.	Nazwa dokumentu	Źródło
13	Regionalny Program Operacyjny Województwa Małopolskiego	https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/strony/o-funduszach/dokumenty/regionalny-program-operacyjny-województwa-malopolskiego-2014-2020/
14	Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego	https://www.funduszedlamazowska.eu/
15	Regionalny Program Operacyjny Województwa Opolskiego	https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/strony/o-funduszach/dokumenty/regionalny-program-województwa-opolskiego-2014-2020/
16	Regionalny Program Operacyjny Województwa Podkarpackiego	https://www.rpo.podkarpackie.pl/
17	Regionalny Program Operacyjny Województwa Podlaskiego	https://rpo.wrotapodlasia.pl/pl/dowiedz-sie-wiecej-o-programie/zapoznaj-sie-z-prawem-i-dokument/regionalny-program-operacyjny-wo.html
18	Regionalny Program Operacyjny Województwa Pomorskiego	https://www.rpo.pomorskie.eu/poznaj-zasady-dzialania-programu
19	Regionalny Program Operacyjny Województwa Śląskiego	https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/media/110343/RPO_WSL_v9.pdf
20	Regionalny Program Operacyjny Województwa Świętokrzyskiego	https://ec.europa.eu/regional_policy/pl/atlas/programmes/2014-2020/poland/2014pl16m2op013
21	Regionalny Program Operacyjny Województwa Warmińsko-Mazurskiego	https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/Strony/o-funduszach/dokumenty/Regionalny-Program-Operacyjny-Wojewodztwa-Warmińsko-Mazurskiego-na-lata-2014-2020
22	Regionalny Program Operacyjny Województwa Wielkopolskiego	https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/media/4554/uszczegolowienie-wrpo-2014-2020.pdf
23	Regionalny Program Operacyjny Województwa Zachodniopomorskiego	http://www.rpo.wzp.pl/o-programie/poznaj-program-regionalny-i-jego-zasady/regionalny-program-operacyjny-województwa-zachodniopomorskiego-2014-2020

Najczęściej realizowanym celem SZRWRiR w programach operacyjnych był cel 2 *Poprawa warunków życia na obszarach wiejskich oraz poprawa ich dostępności przestrzennej*. Przy czym warto podkreślić, że poszczególne programy operacyjne realizowały wszystkie 5 celów SZRWRiR.

- Cel 1. *Wzrost jakości kapitału ludzkiego, społecznego, zatrudnienia i przedsiębiorczości na obszarach wiejskich* został zawarty w *Programie Operacyjnym Wiedza Edukacja Rozwój* oraz w programach regionalnych województw: kujawsko-pomorskiego, lubelskiego, lubuskiego i łódzkiego, mazowieckiego i wielkopolskiego.
- Cel 2. *Poprawa warunków życia na obszarach wiejskich oraz poprawa ich dostępności przestrzennej* znalazł swoje odzwierciedlenie w *Programie Operacyjnym Polska Cyfrowa* oraz *Programie Operacyjnym Polska Wschodnia*. Cel ten zawierały również programy regionalne województw: *dolnośląskiego, małopolskiego, podkarpackiego, podlaskiego, pomorskiego i warmińsko-mazurskiego oraz zachodniopomorskiego*.
- Cel 3. *Bezpieczeństwo żywnościowe* był obecny w *Programie Operacyjnym Pomoc Żywnościowa* oraz w *Programie Operacyjnym „Rybacktwo i Morze”*.
- Cel 4. *Wzrost produktywności i konkurencyjności sektora rolno-spożywczego* zawarto w *Programie Operacyjnym Inteligentny Rozwój* oraz w programach regionalnych województw: *opolskiego, śląskiego oraz świętokrzyskiego*.

- Cel 5. *Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu na obszarach wiejskich* zawarto w *Programie Operacyjnym Infrastruktura i Środowisko*.

Lp.	Program operacyjny (współ)finansowany ze środków polityki spójności 2014-2020	Priorytet SZRWRiR	Kierunek interwencji SZRWRiR najbardziej zbliżony z zakresem wsparcia Programu
1	Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko	5.2. Kształtowanie przestrzeni wiejskiej z uwzględnieniem ochrony krajobrazu i ładu przestrzennego	5.2.2. Właściwe planowanie przestrzenne
2	Program Operacyjny Inteligentny Rozwój	4.1. Modernizacja i wzrost innowacyjności sektora rolno-spożywczego	4.1.2. Wdrażanie i promocja innowacyjnych rozwiązań w sektorze rolno-spożywczym
3	Program Operacyjny Polska Cyfrowa	2.3. Budowa i rozwój infrastruktury i technologii umożliwiających mieszkańcom obszarów wiejskich korzystanie i dostęp do technologii ICT o wysokim standardzie	2. 3.1. Budowa i modernizacja sieci szerokopasmowych
4	Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój	1.1. Podnoszenie umiejętności, poziomu wykształcenia oraz wzrost mobilności zawodowej mieszkańców obszarów wiejskich	1.1.1. Poprawa jakości i dostępności do edukacji ogólnej, artystycznej i zawodowej na wszystkich poziomach
5	Program Operacyjny Polska Wschodnia	2.2. Rozwój infrastruktury transportowej gwarantującej dostępność transportową obszarów wiejskich	2.2.1. Rozbudowa i modernizacja lokalnej infrastruktury drogowej i kolejowej
6	Program Operacyjny Pomoc Żywnościowa	3.4. Podnoszenie świadomości i wiedzy producentów oraz konsumentów w zakresie produkcji rolno-spożywczej i zasad żywienia	3.4.2. Upowszechnianie wiedzy w zakresie zasad żywienia
7	Program Operacyjny „Rybnictwo i Morze”	3.1. Utrzymanie i poprawa jakości bazy produkcyjnej rolnictwa i rybactwa	3.1.3. Optymalizacja bazy genetycznej produkcji roślinnej, zwierzęcej i rybackiej
8	Regionalny Program Operacyjny Województwa Dolnośląskiego	2.4. Rozwój infrastruktury społecznej zapewniającej mieszkańcom obszarów wiejskich dostęp do dóbr i usług publicznych	2.4.1. Budowa i rozwój infrastruktury edukacji
9	Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego	1.3. Rozwój przedsiębiorczości i pozarolniczych miejsc pracy z wykorzystaniem potencjału endogenicznego obszarów wiejskich	1.3.2. Rozwój przedsiębiorczości
10	Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego	1.3. Rozwój przedsiębiorczości i pozarolniczych miejsc pracy z wykorzystaniem potencjału endogenicznego obszarów wiejskich	1.3.2. Rozwój przedsiębiorczości
11	Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubuskiego	1.1. Podnoszenie umiejętności, poziomu wykształcenia oraz wzrost mobilności zawodowej mieszkańców obszarów wiejskich	1.1.1. Poprawa jakości i dostępności do edukacji ogólnej, artystycznej i zawodowej na wszystkich poziomach

Lp.	Program operacyjny (współ)finansowany ze środków polityki spójności 2014-2020	Priorytet SZRWRiR	Kierunek interwencji SZRWRiR najbardziej zbieżny z zakresem wsparcia Programu
12	Regionalny Program Operacyjny Województwa Łódzkiego	1.2. Zwiększanie zatrudnienia mieszkańców obszarów wiejskich bez konieczności zmiany ich miejsca zamieszkania	1.2.5. Aktywizacja lokalnych rynków pracy z uwzględnieniem małych miast
13	Regionalny Program Operacyjny Województwa Małopolskiego	2.4. Rozwój infrastruktury społecznej zapewniającej mieszkańcom obszarów wiejskich dostęp do dóbr i usług publicznych	2.4.4. Budowa i rozwój infrastruktury usług zdrowotnych
14	Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego	1.4. Podnoszenie umiejętności związanych z wykorzystywaniem technologii ICT i prowadzeniem działalności gospodarczej	1.4.2. Wzmacnianie i rozwój kapitału społecznego
15	Regionalny Program Operacyjny Województwa Opolskiego	4.1. Modernizacja i wzrost innowacyjności sektora rolno-spożywczego	4.1.2. Wdrażanie i promocja innowacyjnych rozwiązań w sektorze rolno-spożywczym
16	Regionalny Program Operacyjny Województwa Podkarpackiego	2.5. Rozwój infrastruktury bezpieczeństwa na obszarach wiejskich	2.5.3. Skuteczne i efektywne zarządzanie kryzysowe
17	Regionalny Program Operacyjny Województwa Podlaskiego	2.2. Rozwój infrastruktury transportowej gwarantującej dostępność transportową obszarów wiejskich	2.2.3. Tworzenie infrastruktury węzłów przesiadkowych, transportu kołowego i kolejowego
18	Regionalny Program Operacyjny Województwa Pomorskiego	2.4. Rozwój infrastruktury społecznej zapewniającej mieszkańcom obszarów wiejskich dostęp do dóbr i usług publicznych	2.4.4. Budowa i rozwój infrastruktury usług zdrowotnych
19	Regionalny Program Operacyjny Województwa Śląskiego	4.1. Modernizacja i wzrost innowacyjności sektora rolno-spożywczego	4.1.4. Zwiększenie udziału producentów rolno-spożywczych w finansowaniu i wyznaczaniu kierunków sektorowej działalności badawczo-rozwojowej
20	Regionalny Program Operacyjny Województwa Świętokrzyskiego	4.1. Modernizacja i wzrost innowacyjności sektora rolno-spożywczego	4.1.2. Wdrażanie i promocja innowacyjnych rozwiązań w sektorze rolno-spożywczym
21	Regionalny Program Operacyjny Województwa Warmińsko-Mazurskiego	2.3. Budowa i rozwój infrastruktury i technologii umożliwiających mieszkańcom obszarów wiejskich korzystanie i dostęp do technologii ICT o wysokim standardzie	2.3.3. Wyposażenie podmiotów świadczących usługi publiczne w sprzęt i oprogramowanie (wraz z serwisem) umożliwiające mieszkańcom obszarów wiejskich korzystanie z zaawansowanych technologii ICT

Lp.	Program operacyjny (współ)finansowany ze środków polityki spójności 2014-2020	Priorytet SZRWRiR	Kierunek interwencji SZRWRiR najbardziej zbliżony z zakresem wsparcia Programu
22	Regionalny Program Operacyjny Województwa Wielkopolskiego	1.2. Zwiększanie zatrudnienia mieszkańców obszarów wiejskich bez konieczności zmiany ich miejsca zamieszkania	1.2.5. Aktywizacja lokalnych rynków pracy z uwzględnieniem małych miast
23	Regionalny Program Operacyjny Województwa Zachodniopomorskiego	2.4. Rozwój infrastruktury społecznej zapewniającej mieszkańcom obszarów wiejskich dostęp do dóbr i usług publicznych	2.4.4. Budowa i rozwój infrastruktury usług zdrowotnych

Analiza *desk research* wskazała również na zdecydowanie największe efekty programów polityki spójności (współ)finansowanych ze środków polityki spójności na lata 2014-2020 w realizacji kierunków interwencji SZRWRiR:

- 1.4.2. Wzmacnianie i rozwój kapitału społecznego;
- 1.3.2. Rozwój przedsiębiorczości;
- 2.2.1. Rozbudowa i modernizacja lokalnej infrastruktury drogowej i kolejowej.

W mniejszym stopniu, dzięki środkom polityki spójności na lata 2014-2020, dochodziło do realizacji kierunków interwencji SZRWRiR:

- 2.1.1. Modernizacja sieci przesyłowych i dystrybucyjnych energii elektrycznej;
- 2.4.4. Budowa i rozwój infrastruktury usług zdrowotnych;
- 2.5.1. Rozwój infrastruktury wodno-melioracyjnej i innej łagodzącej zagrożenia naturalne.

W najmniejszym stopniu, dzięki środkom polityki spójności na lata 2014-2020, dochodziło do realizacji kierunków interwencji SZRWRiR:

- 1.1.4. Podnoszenie umiejętności związanych z wykorzystywaniem technologii ICT i prowadzeniem działalności gospodarczej;
- 1.4.1. Rozwój i promocja ekonomii społecznej.

Ocena szczegółowa ex-post SZRWRiR 2012-2020

Ocena aktualności SZRWRiR 2012-2020 w całym okresie jej wdrażania

Pytanie badawcze nr 1: Czy cele SZRWRiR 2012-2020 były aktualne w całym okresie jej wdrażania?

Na podstawie zrealizowanego badania (panelu ekspertów) można stwierdzić, że wszystkie cele SZRWRiR były i są nadal aktualne. Zarówno cel główny, jak i cele szczegółowe zdaniem ekspertów zostały właściwie dobrane i będą aktualne jeszcze przez długi czas. Ekspertcy zaproponowali jednak kilka istotnych zmian. Postulują:

- 1) Doprecyzowanie celu nr 2 „poprawa warunków życia na obszarach wiejskich oraz poprawa ich dostępności przestrzennej” o kwestie zapewnienia infrastruktury w każdym aspekcie funkcjonowania obszarów wiejskich poprzez:
  - rozbudowę sieci energetycznej,
  - rozbudowę systemu kanalizacji.

Proponują także, by termin „warunki” zamienić na termin „jakość”, który jest szerszy i obejmuje swoim zakresem wszystkie dziedziny funkcjonowania społeczności na terenach wiejskich. Termin ten dodatkowo zawiera w sobie komponent partycypacyjny. Doprecyzowanie celu nr 3 „bezpieczeństwo żywnościowe”, który jest wieloznaczny i może być interpretowany na wiele sposobów (*dostęp do żywności, dostęp do żywności wysokiej jakości, dostęp do środków produkcji i przetwórstwa żywności*).

- 2) Określenie ram produktywności sektora rolno-spożywczego (cel nr 4), w kontekście rolnictwa ekologicznego, w którym wydajność produkcji może być nawet o ¼ niższa niż w rolnictwie towarowym.

Analiza wskaźników jednoznacznie wykazała, że wskaźnik *Odsetek mieszkańców wsi, którzy oceniają sytuację finansową własnego gospodarstwa domowego jako raczej dobrą lub bardzo dobrą* jest zbyt subiektywny i nie oddaje on istoty dobrostanu finansowego mieszkańców wsi. W celu wyeliminowania tej subiektywności należałoby się posłużyć wskaźnikami (ew. miernikami) kosztów życia i uzyskiwanych dochodów oraz zasobów pozafinansowych.

Pytanie badawcze nr 2: Czy długookresowy cel główny SZRWRiR 2012-2020 *Poprawa jakości życia na obszarach wiejskich oraz efektywne wykorzystanie ich zasobów i potencjałów, w tym rolnictwa i rybactwa, dla zrównoważonego rozwoju kraju jest nadal aktualny?*

Cel ten został potwierdzony we wszystkich badaniach opisywanych w niniejszym raporcie. Potwierdzili go eksperci i zdecydowanie stwierdzili, że cel ten nadal będzie aktualny. Został on bardzo dobrze określony i zawiera wszystkie niezbędne elementy. Cel ten potwierdziła również analiza desk research oraz badania ankietowe (CAWI).

Raport z badania *Polska wieś i rolnictwo 2021* wskazuje na duże dysproporcje w jakości życia między mieszkańcami wsi i miast. O ile w miastach większość wskaźników jakości życia została oceniona pozytywnie przez ośmiu na dziesięciu mieszkańców, o tyle na wsiach ocenę taką wyraża

jedynie czterech na dziesięciu mieszkańców. Zatem w sferze poprawy jakości życia na obszarach wiejskich należy wykonać jeszcze wiele działań³. Co istotne, dystans ten nie zmniejszył się znacząco w okresie realizacji SZRWRiR 2012-2020.

Jak wskazuje dokument Polska wieś 2022 Raport o stanie wsi:

W Polsce utrzymuje się znaczący dysparytet dochodów między wsią a miastem. W 2010 r. dochody ludności wiejskiej stanowiły 71% dochodów ludności miejskiej, a w 2020 r. odsetek ten wyniósł 78%, co wskazuje na tendencję do konwergencji dochodów mieszkańców wsi i miast, przy czym na różnice w tym zakresie wpływa wielkość miast. Dochody mieszkańców wsi najbardziej odbiegają od dochodów mieszkańców dużych miast a najbardziej zbliżone są do dochodów ludności mieszkających w małych miastach⁴.

Ocena stopnia spełnienia przez SZRWRiR 2012-2020 zakładanej roli dokumentu wyznaczającego kierunki działań publicznych na rzecz rozwoju obszarów wiejskich, rolnictwa i rybactwa w latach 2014-2020 wskazane w programach operacyjnych z perspektywy finansowej UE 2014-2020.

W szczególności czy cele SZRWRiR 2012-2020 zostały uwzględnione i uszczegółowione w pozostałych strategiach zintegrowanych, strategiach regionalnych oraz programach krajowych i regionalnych współfinansowanych ze środków UE na lata 2014-2020?

Pytanie badawcze nr 3: Czy SZRWRiR 2012-2020 spełniła zakładaną rolę dokumentu wyznaczającego kierunki działań publicznych na rzecz rozwoju obszarów wiejskich, rolnictwa i rybactwa w latach 2014-2020 wskazane w programach operacyjnych z perspektywy finansowej UE 2014-2020? W szczególności czy cele SZRWRiR 2012-2020 zostały uwzględnione i uszczegółowione w pozostałych strategiach zintegrowanych, strategiach regionalnych oraz programach krajowych i regionalnych współfinansowanych ze środków UE na lata 2014-2020?

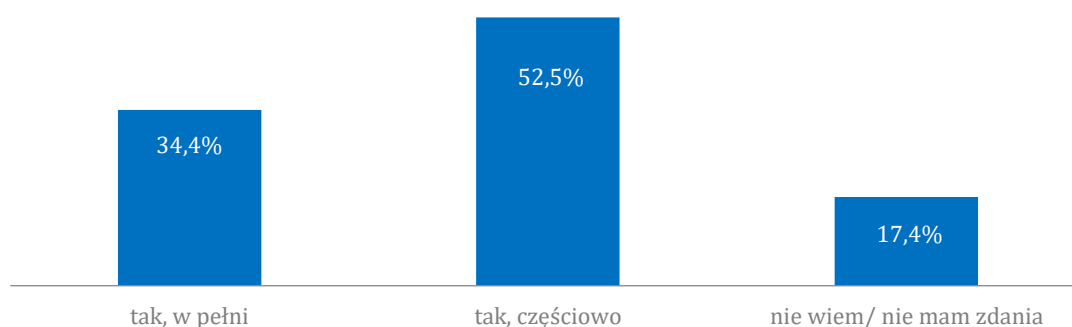
Analiza desk research zawarta w poprzednim rozdziale wykazała, że cele, priorytety i kierunki interwencji SZRWRiR 2012-2020 zawarto aż w 50 dokumentach strategicznych i programach operacyjnych. SZRWRiR 2012-2020 spełniła zatem funkcję wyznaczającego kierunki działań publicznych na rzecz rozwoju obszarów wiejskich, rolnictwa i rybactwa w latach 2014-2020

Badania CAWI realizowane w grupach pracowników MRiRW oraz przedstawicieli innych badanych resortów i zaangażowanych instytucji również potwierdziły, że SZRWRiR 2012-2020 spełniła zakładaną rolę dokumentu wyznaczającego kierunki działań publicznych na rzecz rozwoju obszarów wiejskich, rolnictwa i rybactwa.

³ Szczegółowe wyniki badania „Polska wieś i rolnictwo 2021”, s. 92-105.

⁴ Polska wieś 2022 Raport o stanie wsi

https://www.fdpa.org.pl/uploads/templates/Raport%20Polska%20Wie%C5%9B%202022_1.pdf

Wykres 1. Czy w Pana/-i ocenie SZRWRiR 2012-2020 spełniła zakładaną rolę dokumentu wyznaczającego kierunki działań publicznych na rzecz rozwoju obszarów wiejskich, rolnictwa i rybactwa w latach 2012-2020 wskazane w programach operacyjnych z perspektywy finansowej (N=30)

Badanych przedstawicieli MRiRW poproszono o uzupełnienie opinii dotyczącej stopnia spełnienia dokumentu wyznaczającego kierunki działań publicznych na rzecz rozwoju obszarów wiejskich, rolnictwa i rybactwa w latach 2014-2020.

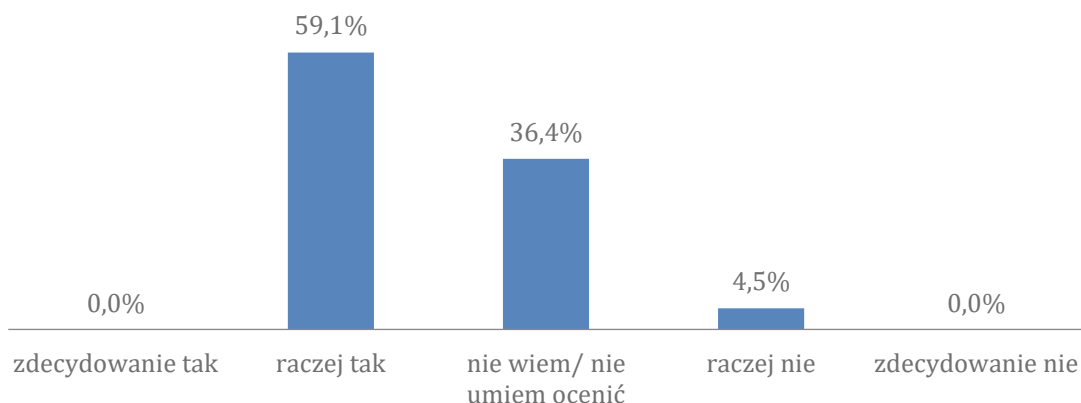
Uzyskano wyłącznie odpowiedzi od tych badanych, którzy jednoznacznie ocenili pełny stopień spełnienia ww. warunku.

Badani wskazali przede wszystkim na uniwersalność i kompletność zapisów SZRWRiR, które pozwoliły na jej realizację.

Przykłady tych opinii zawarto poniżej

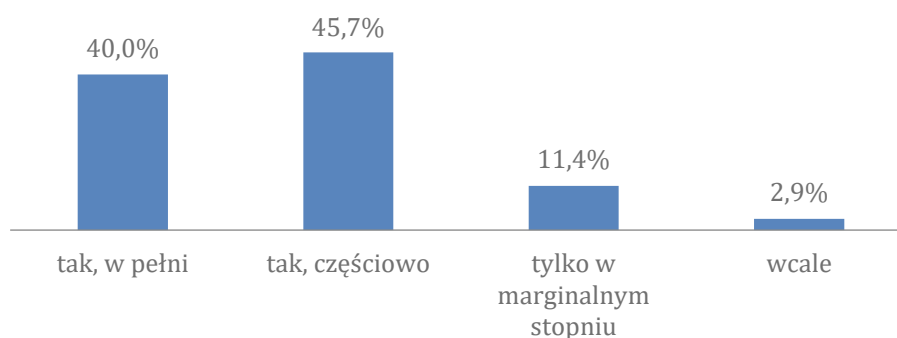
- 1) *Jest dokumentem strategicznym wyznaczającym kierunek działania w zakresie spraw związanych z rolnictwem.*
- 2) *Była przygotowana dla wypełnienia takiej funkcji. Opiera się na pełnej i aktualnej diagnozie sytuacji strategicznej i potrzeb rozwojowych.*
- 3) *Dobrze ukierunkowuje wsparcie obszarów wiejskich.*
- 4) *Wskazuje na najważniejsze cele sektora rolnego.*
- 5) *Jest horyzontalna i holistyczna.*
- 6) *Odpowiadała na potrzeby obszarów i sektora rolno-spożywczego.*
- 7) *Właściwie ukierunkowuje wsparcie na rzecz finansowania obszarów o potencjale rozwojowym.*
- 8) *Stanowi dobrą podstawę do podejmowania inicjatyw pozwalających na szybszą modernizację rolnictwa.*

Niemal 60% badanych przedstawicieli MRiRW zadeklarowało, że cele określone w SZRWRiR 2012-2020 zostały w większości osiągnięte i że było to spowodowane realizacją strategii. Co trzeci badany nie ocenił tego wpływu, a co dwudziesty uważa, że strategia nie była warunkiem koniecznym do osiągnięcia celów zrównoważonego rolnictwa.

Wykres 2. Z danych publikowanych przez GUS wynika, że cele określone w SZRWRiR 2012-2020 zostały w większości osiągnięte. Czy Pana/-i zdaniem było to faktycznie spowodowane tym, że powstał taki dokument, czy też było to niezależne od tego faktu

Pytanie dotyczące stopnia spełnienia przez SZRWRiR 2012-2020 zakładanej roli dokumentu wyznaczającego kierunki działań publicznych na rzecz rozwoju obszarów wiejskich przedstawiciele zadano również przedstawicielom innych ministerstw oraz urzędów marszałkowskich.

Wykres 3. Czy w Pana/-i ocenie SZRWRiR 2012-2020 spełniła zakładaną rolę dokumentu wyznaczającego kierunki działań publicznych na rzecz rozwoju obszarów wiejskich, rolnictwa i rybactwa wskazane w programach operacyjnych z perspektywy finansowej UE 2014-2020 N=110 (pominięto braki odpowiedzi)

Również w grupie przedstawiciele badanych resortów i instytucji koordynujących SZRWRiR 2012-2020 wskaźnik jest bardzo wysoki. Aż 40% badanych stwierdziło, że strategia spełniła swoją rolę w pełni, ponad 45% stwierdziło, że rolę tę strategia spełniła częściowo, a jedynie 11% określiło, że stopień spełnienia roli dokumentu wyznaczającego kierunki działań publicznych na rzecz rozwoju obszarów wiejskich, rolnictwa i rybactwa był marginalny.

W pytaniu pogłębiającym (otwartym) respondenci wskazali kilkanaście argumentów przemawiających za tym, że strategia spełniła zakładaną rolę dokumentu wyznaczającego kierunki działań publicznych na rzecz rozwoju obszarów wiejskich, rolnictwa i rybactwa. Zostały one zamieszczone w tabeli poniżej.

1) SZRWRiR 2012-2020 przygotowana została w oparciu o przepisy Ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju. Określono cel główny, cele szczegółowe oraz kierunki interwencji. Strategia była także spójna ze średniookresową strategią rozwoju kraju 2020.

- 2) Strategia wyznaczyła kierunki działań publicznych na rzecz rozwoju obszarów wiejskich, rolnictwa i rybactwa wskazane w programach operacyjnych z perspektywy finansowej UE 2014-2020.
- 3) Cel główny, cele szczegółowe, priorytety i kierunki interwencji dokumentu wydają się w sposób adekwatny adresować zidentyfikowany w diagnozie stan obecny (ówczesny) i trendy rozwojowe. Jednocześnie dokument wykazuje spójność z innymi krajowymi dokumentami w zakresie polityki rozwoju. W aspekcie formalno-prawnym należy przyznać, że dokument spełnił zakładaną rolę. Nie można jednak podjąć się oceny spełnienia zakładanej roli dokumentu w obszarze realizacji w praktyce założonych celów.
- 4) Strategia jest oparta o rzetelną diagnozę i konsultacje.
- 5) Strategia jest dokumentem horyzontalnym, wyznacza kierunki. Dzięki programom operacyjnym możemy realizować te kierunki.
- 6) Na obszarach wiejskich zatrzymano niekorzystne zmiany demograficzne oraz znacząco zwiększono pozytywne efekty środowiskowe produkcji rolnej i rybackiej.
- 7) Strategia przyczyniła się do wzrostu jakości kapitału ludzkiego, społecznego, zatrudnienia i przedsiębiorczości na obszarach wiejskich.
- 8) Opracowana diagnoza problemów obszarów wiejskich trafnie opisuje największe problemy i deficyty. Brak wystarczających środków finansowych uniemożliwił bardziej kompleksową realizację celów Strategii.
- 9) W dokumencie tym jasno i precyzyjnie, wskazane zostały kierunki działań mających na celu poprawę rozwoju obszarów wiejskich, a także rolnictwa i rybactwa.
- 10) Strategia trafnie porusza problemy i deficyty, które dotyczą obszarów wiejskich.
- 11) Dokument spełnił po części zakładaną rolę, jednak wciąż w zakresie rozwoju obszarów wiejskich konieczna jest praca i to duża praca.
- 12) Zaobserwowałam większy dostęp do oferty szkoleniowej dla osób kształcących się lub chcących się kształcić, natomiast zbyt mały przekaz informacji w tym zakresie do osób mieszkających w małych wsiach. Na przykładzie województwa warmińsko-mazurskiego, zaobserwować można wzrost wskaźnika bezrobotnych z roku na rok, kiedy powinien maleć. Dostrzegalne jest wykluczenie społeczne przy zatrudnianiu osób mieszkających w miejscowościach wiejskich – osoby chcące otrzymać pracę często stoją przed wyborem przeprowadzenia się lub zrezygnowania z pracy. Komunikacja w małych miejscowościach wciąż znajduje się na bardzo niskim poziomie – są miejscowości, w których do tej pory nie jeździ żaden środek komunikacji (autobus/bus/pociąg). W wielu miejscowościach brakuje również niewielkiego sklepu zaopatrzonego w podstawowe produkty spożywcze lub przemysłowe.
- 13) Zaobserwować można znaczny wzrost wykorzystania odnawialnych źródeł energii. W mojej opinii konieczna jest znaczna poprawa działań na rzecz ochrony środowiska – akcje edukacyjne w tym zakresie nie wystarczą, wymagane są konkretne zabiegi.
- 14) SZRW RiR 2012-2020 zawierała priorytet 1.1. Podnoszenie umiejętności, poziomu wykształcenia oraz wzrost mobilności zawodowej mieszkańców obszarów wiejskich, który stanowił podstawę wdrażania zasad polityki uczenia się przez całe życie w ramach realizacji kierunków interwencji zorientowanych na ludność wiejską, sektor rolno-spożywczy oraz lokalne rynki pracy.
- 15) Długookresowy cel główny działań służących rozwojowi obszarów wiejskich, rolnictwa i rybactwa zdefiniowano poprzez kluczowe dwa kierunki – główne obszary działań, koncentrujące się wokół poprawy jakości życia na obszarach wiejskich oraz efektywne wykorzystanie ich zasobów i potencjałów, w tym rolnictwa i rybactwa do 2030 r. (SOR).

16) Znaczenie sektora kultury zostało zwerbalizowane.

17) W przypadku poprawy warunków życia w obszarach wiejskich na pochwałę zasługuje rozbudowywanie kanalizacji w małych miejscowościach, poprawa infrastruktury drogowej, choć tam wciąż niezbędne są działania. Poprawy wymaga natomiast zwiększenie dostępności do technologii ICT. Zaobserwować można wyraźny postęp, jednak jest wiele miejsc, gdzie wciąż dostęp do zasięgu telekomunikacyjnego jest nikły bądź nie ma go wcale.

18) Poprawie natomiast uległy produkty, które dzięki prowadzeniu gospodarstw ekologicznych stanowią źródło zdrowej i zbilansowanej diety. Ważne jest uwzględnianie alergenów na etykietach produktów, jak również istotne są oznaczenia certyfikujące, które wpływają na bezpieczeństwo żywnościowe – spełnia to normy unijne dotyczące znakowania żywności.

Warto podkreślić, że pojawiła się tylko jedna opinia wskazująca na nieadekwatność dokumentu wyznaczającego kierunki działań publicznych na rzecz rozwoju obszarów wiejskich, rolnictwa i rybactwa:

Części działań wskazanych w Strategii nie można było finansować w ramach programów operacyjnych.

Ocena skuteczności poszczególnych mechanizmów koordynacji dla włączenia w realizację strategii innych podmiotów pełniących rolę wiodącą lub wspierającą dla kierunków interwencji wskazanych w SZRWRiR 2012-2020.

Pytanie badawcze nr 4: Jakie mechanizmy koordynacji są najskuteczniejsze dla włączenia w realizację strategii innych podmiotów pełniących rolę wiodącą lub wspierającą dla kierunków interwencji wskazanych w SZRWRiR 2012-2020?

W uchwale Nr 163 Rady Ministrów z dnia 25 kwietnia 2012 r. w sprawie przyjęcia "Strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa" na lata 2012-2020 zapisano:

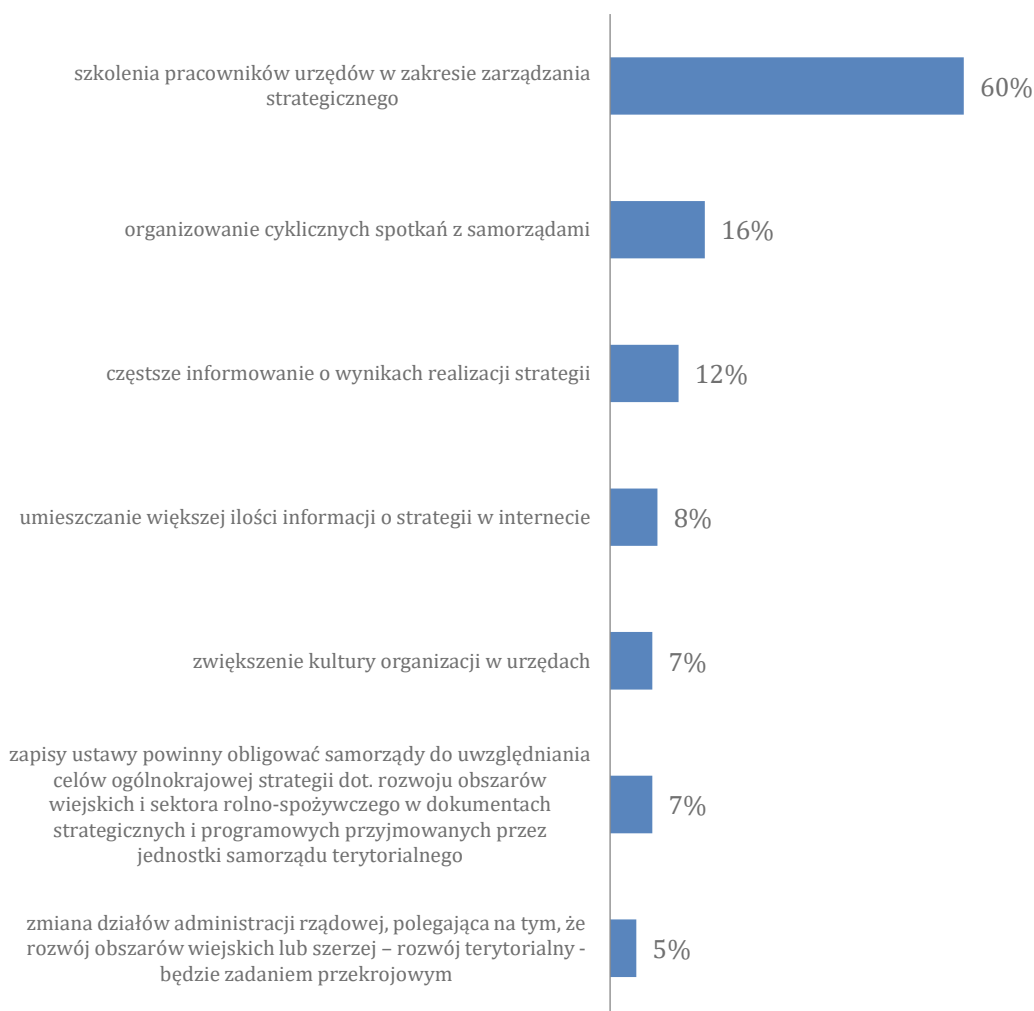
SZRWRiR zawiera zarówno działania będące w kompetencji Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi, jak i pozostałych resortów. Jednocześnie kierunki interwencji wskazane w strategii odnoszą się do działań finansowanych ze środków publicznych w ramach różnych funkcji budżetu zadaniowego państwa oraz działań, których źródłem finansowania (głównym lub pomocniczym) będą środki pochodzące z budżetu UE (w tym w szczególności Wspólnej Polityki Rolnej, Wspólnej Polityki Rybackiej i Polityki Spójności). Część kierunków interwencji SZRWRiR będzie realizowana w ramach Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego - Regiony, Miasta, Obszary wiejskie z wykorzystaniem kontraktu terytorialnego. Będzie on służył uzgodnieniu przez rząd i samorząd wojewódzki najważniejszych celów i przedsięwzięć priorytetowych podejmowanych i finansowanych w ramach polityki rozwoju regionalnego⁵.

Badanie ankietowe zrealizowane w grupie przedstawicieli resortów koordynujących opracowanie strategii i programów na lata 2014-2020 współfinansowanych ze środków UE zawierało szereg pytań szczegółowych dotyczących włączenia w realizację strategii innych

⁵ Uchwała Nr 163 Rady Ministrów z dnia 25 kwietnia 2012 r. w sprawie przyjęcia "Strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa" na lata 2012-2020. P. 3.2.

podmiotów pełniących rolę wiodącą lub wspierającą dla kierunków interwencji wskazanych w SZRWRiR 2012-2020.

Zdaniem większości badanych (ponad 60%) kluczową rolę mogłyby odegrać szkolenia pracowników instytucji w zakresie zarządzania strategicznego. Ważną rolę mogłyby odegrać faktyczna partycypacja w postaci organizowania cyklicznych spotkań instytucji zarządzającej z samorządami.

Wykres 4. Co Pana/-i zdaniem może spowodować, że podmioty administracji rządowej (inne niż MRiRW i agendy rolne) i samorządowej będą częściej włączały się w realizację ogólnokrajowej strategii dot. rozwoju obszarów wiejskich i sektora rolno-spożywczego oraz wykorzystywały ją do programowania własnych działań na rzecz rozwoju obszarów wiejskich (N=111)

W percepcji przedstawicieli MRiRW najważniejszym zadaniem pozwalającym na częstsze włączanie się w realizację ogólnokrajowej strategii dot. rozwoju obszarów wiejskich i sektora rolno-spożywczego jest organizowanie cyklicznych spotkań z samorządami oraz częstsze informowanie o wynikach realizacji strategii.

Wykres 5. Co Pana/-i zdaniem może spowodować, że podmioty administracji rządowej (inne niż MRiRW i agendy rolne) i samorządowej będą częściej włączały się w realizację ogólnokrajowej strategii dot. rozwoju obszarów wiejskich i sektora rolno-spożywczego oraz wykorzystywały ją do programowania własnych działań na rzecz rozwoju obszarów wiejskich (N=30)

Ocena adekwatności wskaźników SZRWRiR 2012-2020 do zakładanych celów i ocena efektywności tych wskaźników

Pytanie badawcze nr 5: Czy wskaźniki SZRWRiR 2012-2020 były adekwatne do zakładanych celów, czy spełniały wymogi metodologii SMART i czy były ambitne?

Pojęcie SMART jest akronimem pięciu angielskich słów: specific, measurable, attractive, realistic, timely defined:

- Specific, czyli sprecyzowany
- Measurable, czyli mierzalny
- Attractive, czyli atrakcyjny
- Realistic, czyli realny
- Timely defined, czyli określony w czasie

Na podstawie analizy wskaźników dokonano interpretacji SMART (zawarto ją w tabeli poniżej)

Wymóg precyzji spełniają niemal wszystkie wskaźniki. Wyjątek stanowi wskaźnik stanu/potencjału ekologicznego jednolitych części wód powierzchniowych. Powodem braku precyzji tego indykatora jest złożoność kwestii jednolitości wód, na którą wpływają m.in. czynniki: chemiczne, biologiczne, sezonowe i inne. W celu sprecyzowania tego wskaźnika należy:

- precyzyjnie go zdefiniować,
- cyklicznie go mierzyć w oparciu o obiektywne definicje.

Mierzalne są niemal wszystkie wskaźniki za wyjątkiem stanu/potencjału ekologicznego jednolitych części wód powierzchniowych. Jak już powyżej napisano brakuje precyzyjnej definicji tego wskaźnika.

Atrakcyjne są niemal wszystkie wskaźniki za wyjątkiem odsetka osób korzystających regularnie (co najmniej raz w tygodniu) z Internetu na wsi. Dostęp do Internetu jest już zjawiskiem niemal powszechnym. Bardziej atrakcyjnym wskaźnikiem byłoby wykorzystywanie Internetu przez mieszkańców wsi do:

- komunikacji urzędowej,
- komunikacji biznesowej,
- edukacji i szkoleń.

Realne są niemal wszystkie wskaźniki za wyjątkiem odsetka mieszkańców wsi, którzy oceniają sytuację finansową według gospodarstwa domowego jako dobrą. Wskaźnik ten jest obarczony błędem subiektywizmu. Lepszym rozwiązaniem byłoby oparcie się na wskaźnikach bardziej obiektywnych (liczbowych). np.:

- siły nabywczej uzyskiwanych dochodów w odniesieniu do potrzeb,
- kosztów życia,
- kosztów utrzymania gospodarstwa rolnego.

Wszystkie wskaźniki są właściwie określone w czasie – z interwałem jednego roku. Zawierają również wartość docelową, którą należało osiągnąć i utrzymać w 2020 r.

Część spośród wszystkich analizowanych wskaźników nie została osiągnięta.

W zakresie celu ogólnego strategii nie osiągnięto wskaźników:

- zagrożenia ubóstwem relatywnym na wsi,
- współczynnika aktywności zawodowej osób w wieku 15 lat i więcej na wsi.

W zakresie celu szczegółowego nr 1: Wzrost jakości kapitału ludzkiego, społecznego, zatrudnienia i przedsiębiorczości na obszarach wiejskich nie osiągnięto obydwu wskaźników:

- zatrudnienia osób w wieku 15 lat i więcej na wsi [%]
- największego zróżnicowania w średniej wartości wyniku sprawdzianu kończącego szkołę podstawową.

W obrębie celu szczegółowego nr 2: Poprawa warunków życia na obszarach wiejskich oraz poprawa ich dostępności przestrzennej nie osiągnięto wskaźnika:

- odsetek gospodarstw domowych na wsi, które oceniając otoczenie miejsca zamieszkania, wskazały na wielką trudność w dostępie do usług transportu.

W zakresie celu szczegółowego nr 3: Bezpieczeństwo żywnościowe nie osiągnięto wskaźnika:

- odsetek próbek artykułów rolno-spożywczych o niewłaściwej jakości handlowej.

W celu nr 4: Wzrost produktywności i konkurencyjności sektora rolno-spożywczego nie został zrealizowany wskaźnik:

- udział nakładów w dziedzinie rolnictwa w nakładach na działalność B+R ogółem.

W celu nr 5: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu na obszarach wiejskich nie zrealizowano wskaźnika:

- liczebność ptaków pospolitych krajobrazu rolniczego FBI..

Warto podkreślić, że w wskaźników (w tym nieosiągniętych) w SZRWRiR przyjęto jako wartość pośrednią w nowej strategii (do roku 2030).

Biorąc pod uwagę powyższe analizy należy stwierdzić, że SZRWRiR jest dokumentem spełniającym wymogi SMART i były ambitne.

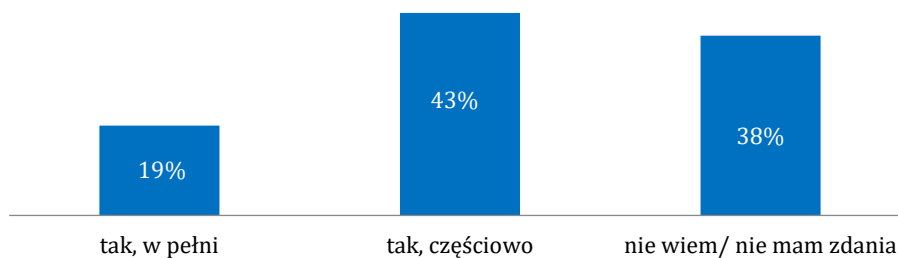
Wskaźnik	Konkretny	Mierzalny	Ambitny	Realny	Określony w czasie	Czy został osiągnięty
Udział osób żyjących poniżej relatywnej granicy ubóstwa na obszarach wiejskich	Tak	Tak	Tak	Tak	Tak	Nie
Odsetek mieszkańców wsi, którzy oceniają sytuację finansową według gospodarstwa domowego jako dobrą	Tak	Tak	Tak	Nie (wskaźnik jest subiektywny)	Tak	Tak
Współczynnik aktywności zawodowej na wsi	Tak	Tak	Tak	Tak	Tak	Nie
Zmniejszenie zróżnicowania wyniku kończącego egzaminu szkół podstawowych na wsi, średnia wartość wyniku egzaminu kończącego szkół podstawowych, tu jest ten wskaźnik	Tak	Tak	Tak	Tak/ po dokonaniu pomiarów wyników egzaminów w klasach VIII	Tak	Nie

Wskaźnik	Konkretny	Mierzalny	Ambitny	Realny	Określony w czasie	Czy został osiągnięty
Odsetek gospodarstw domowych we wsiach, w których oceniając otoczenie miejsca zamieszkania wskazało na wielką trudność w dostępie do usługi transportu publicznego	Tak	Tak	Tak	Tak	Tak	Tak
Odsetek długości dróg publicznych zamiejskich o największej twardości ulepszonych, całkowitej długości dróg publicznych ogółem	Tak	Tak	Tak	Tak	Tak	Tak
Odsetek ludności wiejskiej w wieku 16 - 70 regularnie korzystających z Internetu	Tak	Tak	Nie jest już aktualny (lepszym wskaźnikiem byłoby wykorzystanie Internetu do edukacji, komunikacji z urzędami i komunikacji biznesowej)	Tak	Tak	Tak
Odsetek dzieci w wieku 3 - 5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym w placówkach	Tak	Tak	Tak	Tak	Tak	Tak
Udział próbek artykułów rolno-spożywczych o niewłaściwej jakości handlowej	Tak	Tak	Tak	Tak	Tak	Nie
Powierzchnia użytków rolnych utrzymanych w dobrej kulturze rolnej	Tak	Tak	Tak	Nie	Tak	Nie
Udział powierzchni użytków rolnych znajdujących się w gospodarstwach rolnych powyżej minimalnej, efektywnej skali produkcji powierzchni użytków rolnych znajdujących się w gospodarstwach prowadzących działalność	Tak	Tak	Tak	Tak	Tak	Nie
Wartość eksportu artykułów rolno-spożywczych w przeliczeniu na jednego mieszkańca	Tak	Tak	Tak	Tak	Tak	Tak
Wskaźnik czystości wód, klasa pierwsza	Nie	Nie	Tak	Tak (po standaryzacji)	Tak	Nie można zweryfikować

Źródło: Opracowanie własne na podstawie analizy wskaźników

Analogiczne pytanie zadano także respondentom reprezentującym MRiRW. Co piąty badany wskazał, że były one takie w pełni. O tym, że były one adekwatne i ambitne było przekonanych 43% badanych, a 38% nie miało zdania na ten temat.

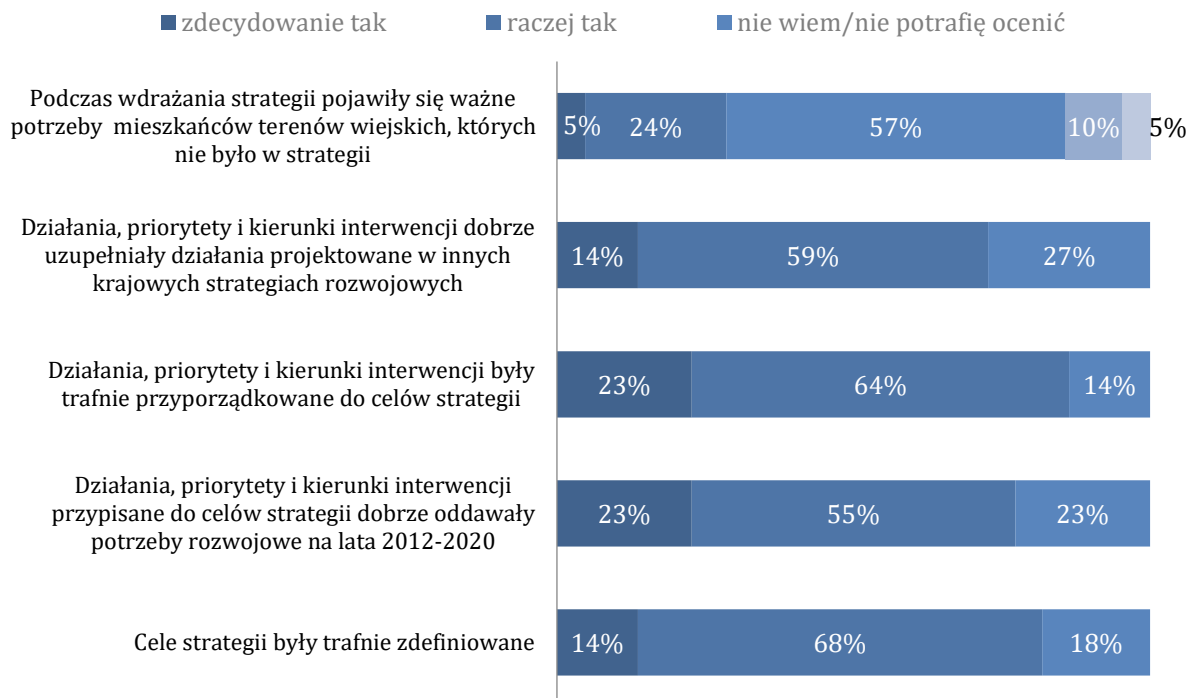
Analogiczne pytanie (o to czy wskaźniki SZRWRiR 2012-2020 były adekwatne do zakładanych celów) zadano także respondentom reprezentującym MRiRW. Co piąty badany wskazał, że są one adekwatne i ambitne w pełni. O tym, że były one adekwatne i ambitne tylko częściowo było przekonanych czworo na dziesięcioro badanych.

Wykres 6. Czy w Pana/-i ocenie wskaźniki SZRWRiR 2012-2020 były adekwatne do zakładanych celów, czy spełniały wymogi metodologii SMART i czy były ambitne (N=30)

Wykorzystanie celów lub kierunków interwencji SZRWRiR 2012-2020 w pracach podejmowanych przez MRiRW

W pracach podejmowanych przez MRiRW cele i kierunki interwencji były dobrze zdefiniowane i w zasadzie nie uległy większym zmianom. W świetle badania w grupie pracowników MRiRW niemal dziewięciu na dziesięciu badanych potwierdziło, że działania, priorytety i kierunki interwencji były trafnie przyporządkowane do celów strategii. Ośmioro na dziesięciorgo respondentów wskazało, że cele strategii były trafnie zdefiniowane a działania, priorytety i kierunki interwencji przypisane do celów strategii dobrze oddawały potrzeby rozwojowe na lata 2012-2020. Ponadto ponad 70% badanych potwierdziło, że działania, priorytety i kierunki interwencji dobrze uzupełniały działania projektowane w innych krajowych strategiach rozwojowych.

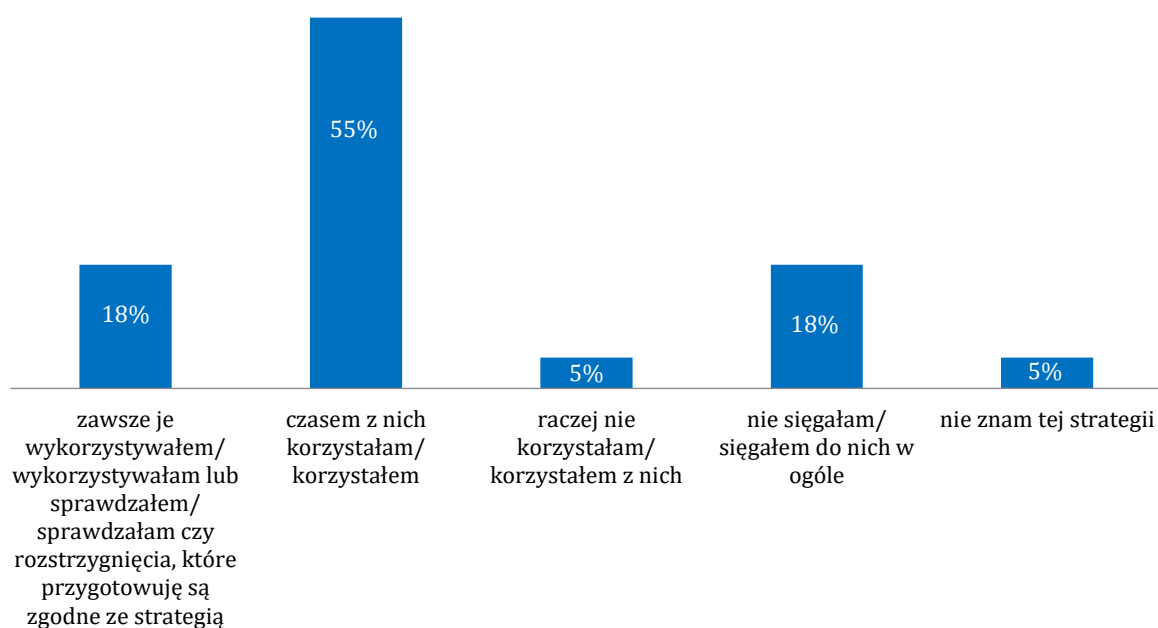

Wykres 7. Na ile cele lub kierunki interwencji SZRWRiR 2012-2020 były wykorzystywane w pracach podejmowanych przez MRiRW (N=110)

Pytanie badawcze nr 6: Na ile cele lub kierunki interwencji SZRWRiR 2012-2020 były wykorzystywane w pracach podejmowanych przez MRiRW (na ile MRiRW kierowało się strategią w realizacji swoich prac)?

W strategii zaprojektowano 705 działań realizowanych przez różne instytucje, blisko 180 projektów strategicznych, w tym 21 projektów strategicznych MRiRW (16 koordynowanych i w 5 jako element większego projektu). W strategii wskazano także 72 wskaźniki monitorowania, w tym 2 wskaźniki bezpośrednio dotyczące rozwoju obszarów wiejskich... Działania te są realizowane przy udziale pozostałych instytucji koordynowanych przez PFR, tj. Agencji Rozwoju Przemysłu (ARP), Banku Gospodarstwa Krajowego (BGK), Korporacji Ubezpieczeń Kredytów Eksportowych (KUKE) oraz Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości (PARP)⁶.

W świetle wypowiedzi przedstawicieli MRiRW ponad $\frac{3}{4}$ z nich w toku realizowanych przez MRiRW zadań wykorzystywało cele lub kierunki interwencji SZRWRiR 2012-2020 (w tym co piąty robił to stale, a co drugi – często). Z kolei co piąty badany stwierdził, że nie sięgał do nich wcale. Wskaźnik wykorzystania celów i kierunków interwencji przez MRiRW należy uznać za wysoki.

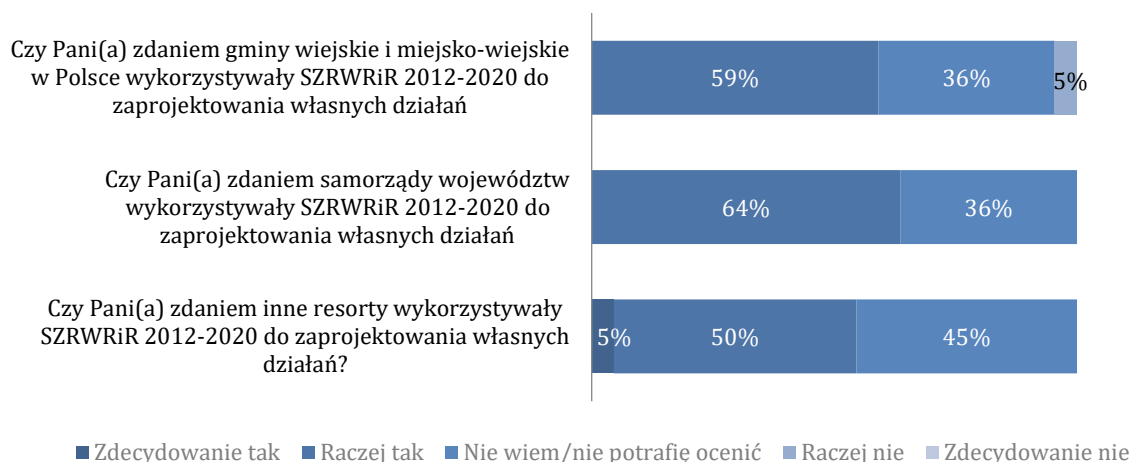
Wykres 8. Na ile cele lub kierunki interwencji SZRWRiR 2012-2020 były wykorzystywane przez Pana/Panią w realizacji swoich zadań

Źródło: Badanie przedstawicieli MRiRW (N=30)

W kolejnych pytaniach poproszono przedstawicieli MRiRW o ocenę stopnia korzystania z celów lub kierunków interwencji SZRWRiR 2012-2020. Ponad połowa badanych potwierdziła, że

⁶ Sprawozdanie z realizacji Strategii Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybactwa na lata 2012-2020 za okres 2015-2016 z elementami oceny średniookresowej.

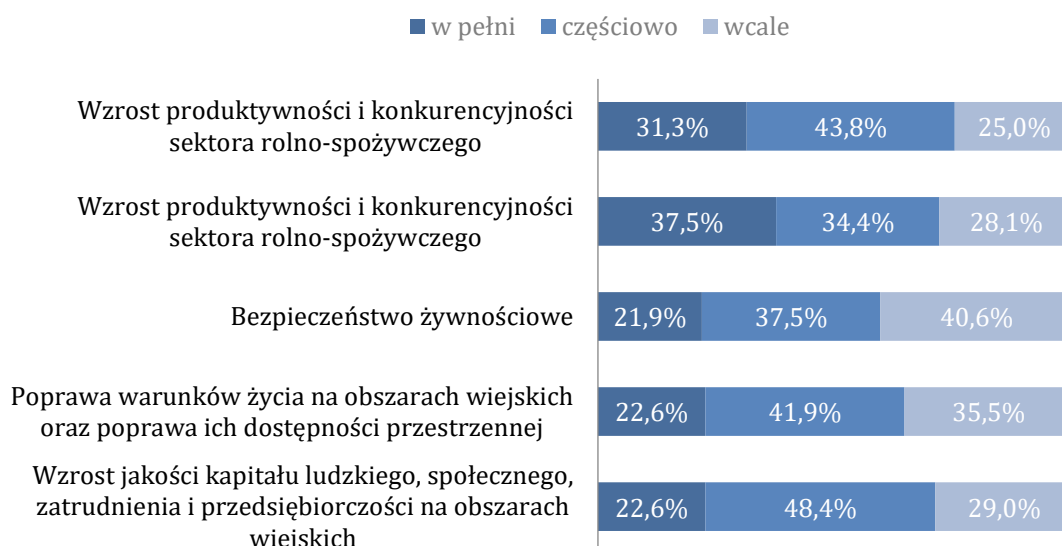
korzystali z nich przedstawiciele innych ministerstw, samorządów wojewódzkich oraz samorządów gmin.

Wykres 9. Stopień korzystania z celów lub kierunków SZRWRiR 2012-2020 przez: inne resorty, samorządy województw i samorządy gmin.

Źródło: Badanie przedstawicieli MRiRW (N=30)

Poszczególne cele SZRWRiR znajdują odzwierciedlenie w działaniach resortów koordynujących opracowanie dokumentów strategicznych. Najczęściej w tych dokumentach zawarto cel 1. Wzrost jakości kapitału ludzkiego, społecznego, zatrudnienia i przedsiębiorczości na obszarach wiejskich (75% wskazań), cel 2. Poprawa warunków życia na obszarach wiejskich oraz poprawa ich dostępności przestrzennej (71,9%) oraz Wzrost produktywności i konkurencyjności sektora rolno-spożywczego (71%). Rzadziej natomiast wykorzystywano cel 4. Wzrost produktywności i konkurencyjności sektora rolno-spożywczego (64,5% wskazań) oraz cel 3. Bezpieczeństwo żywnościowe (64,5%).

Wykres 10. Które cele SZRWRiR, Pana/-i zdaniem, znajdują odzwierciedlenie w zapisach Państwa dokumentów strategicznych na lata 2012-2020? Proszę o wskazanie tych dokumentów

Źródło: Ankieta skierowana do przedstawicieli resortów koordynujących opracowanie strategii (N=143)

Weryfikacja celu ogólnego *Poprawa jakości życia na obszarach wiejskich oraz efektywne wykorzystanie ich zasobów i potencjałów, w tym rolnictwa i rybactwa, dla zrównoważonego rozwoju kraju*

W jakim zakresie zostały osiągnięte wskaźniki przypisane do celu ogólnego 2012-2020?

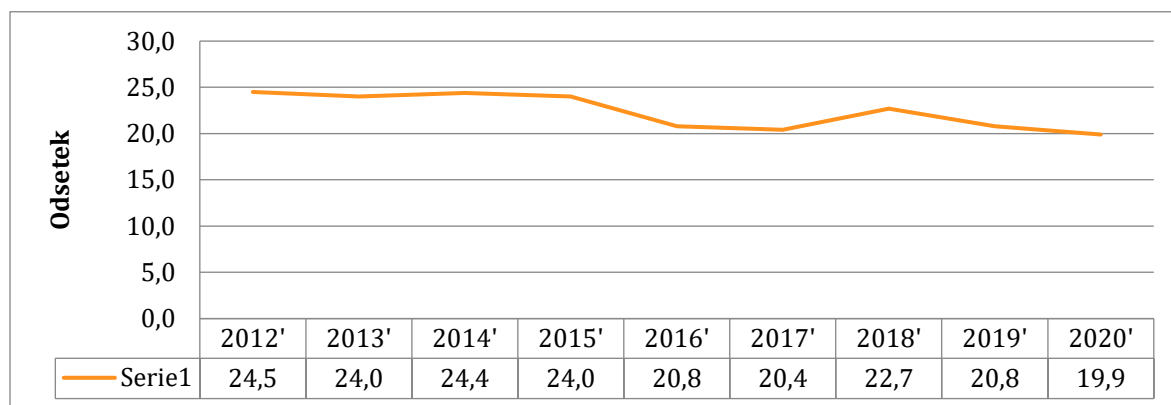
Dla celu ogólnego SZRWRiR sformułowano trzy wskaźniki główne:

- 1) Wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym na wsi [%];
- 2) Odsetek mieszkańców wsi, którzy oceniają sytuację finansową własnego gospodarstwa domowego jako raczej dobrą lub bardzo dobrą [%];
- 3) Współczynnik aktywności zawodowej osób w wieku 15 lat i więcej na wsi [%].

Wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym na obszarach wiejskich

Wskaźnik jest obliczany na podstawie informacji uzyskanych z badania budżetów gospodarstw domowych jako relatywną granicę ubóstwa przyjmuje 50% średnich wydatków ogółu gospodarstw domowych. Wartość bazowa dla 2009 r. wynosiła 26,1%. Wartość docelowa w 2020 r. – nie więcej niż 18,0%.⁷

Biorąc pod uwagę inne badania ubóstwa, np. zawarte w raporcie GUS: *Zasięg ubóstwa ekonomicznego w Polsce w 2021 r.*, można stwierdzić, że wszystkie wskaźniki ubóstwa w latach 2012-2020 znacznie się obniżyły. Nie udało się jednak w pełni osiągnąć docelowego poziomu 18% wskaźnika zagrożenia ubóstwem.

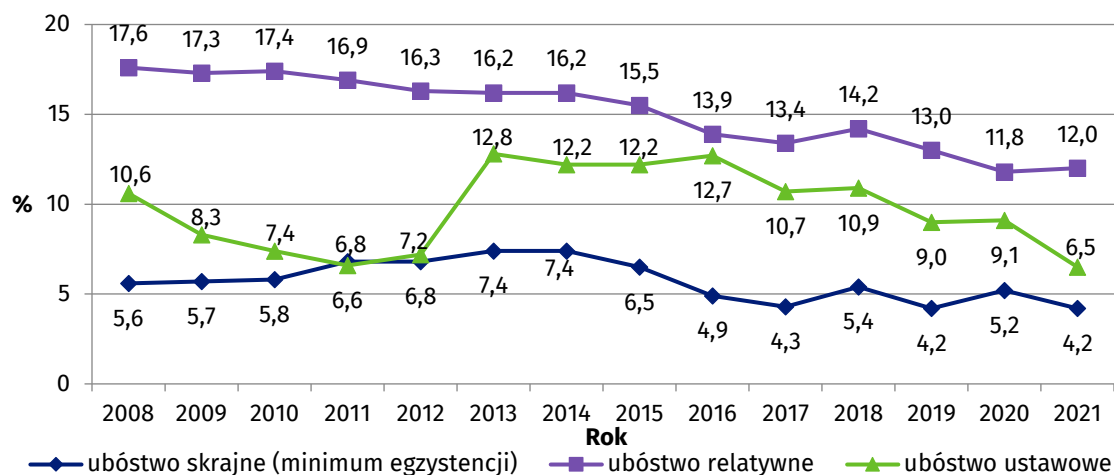

Wykres 11. Wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym na obszarach wiejskich

Źródło: STRATEG (stat.gov.pl)

⁷ Źródło: STRATEG (stat.gov.pl)

Wykres 12. Zasięg ubóstwa ekonomicznego w Polsce w 2021 r.

Źródło: GUS.

Co ważne, aktualnie obowiązująca SZRW RiR 2030 zakłada wartość pośrednią (w 2020 r.) na poziomie 18% i wartość docelową (w 2030 r.) na poziomie 12%⁸.

Odsetek mieszkańców wsi, którzy oceniają sytuację finansową własnego gospodarstwa domowego jako raczej dobrą lub bardzo dobrą

Wskaźnik był obliczany na podstawie badania „Polska wieś i rolnictwo”, realizowanego na zlecenie Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, Agencji Nieruchomości Rolnych, Agencji Rynku Rolnego oraz Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego. Wartość bazowa dla 2009 r. wynosi 34%. Wartość docelowa w 2020 r. – 60%.⁹

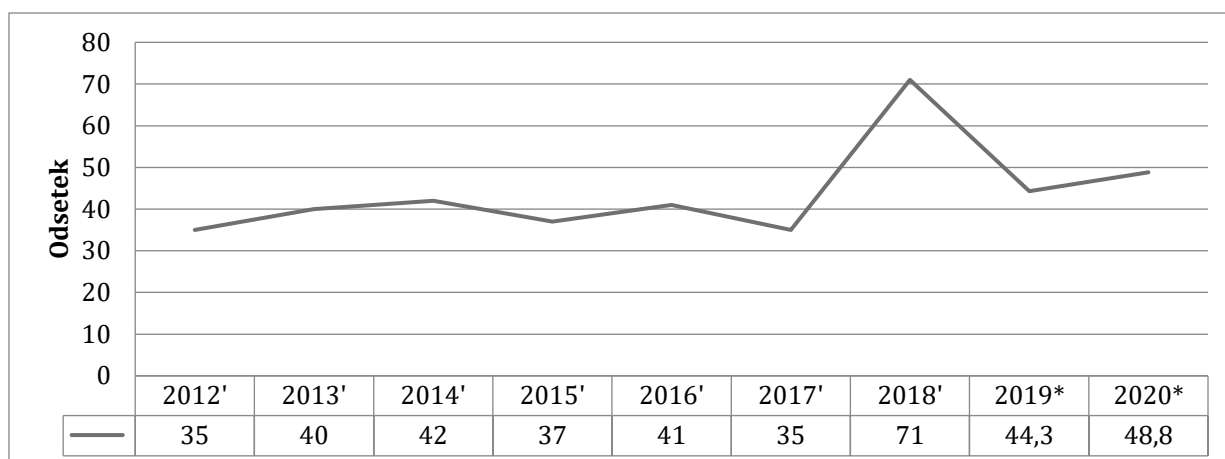
W analizowanym okresie obowiązywania strategii wskaźnik został osiągnięty już w 2018 r. Biorąc jednak pod uwagę subiektywny wymiar tego miernika (samoocena mieszkańców wsi), wysoka dysproporcja pomiędzy rokiem 2018 a pozostałymi wymaga dodatkowych badań.

Na podstawie rocznych raportów GUS: *Budżety gospodarstw domowych w 2020 r.* odsetek mieszkańców wsi dobrze oceniających sytuację własnego gospodarstwa domowego wyniósł 48,8%. W związku z czym, można uznać, że wskaźnik nie został osiągnięty¹⁰. Co istotne, przywołane raporty najprawdopodobniej bazowały na odmiennej metodologii, przez co dane wskaźnika za lata 2019-2020 nie można być w pełni porównywalne z danymi publikowanymi na platformie STRATEG (stat.gov.pl).

⁸ Źródło: STRATEG (stat.gov.pl)

⁹ Źródło: STRATEG (stat.gov.pl)

¹⁰ GUS: *Budżety gospodarstw domowych w 2020 r.*, s. 52.

Wykres 13. Odsetek mieszkańców wsi, którzy oceniają sytuację finansową własnego gospodarstwa domowego jako raczej dobrą lub bardzo dobrą.

Źródło: STRATEG (stat.gov.pl)

*Dane za rok 2019: GUS: Budżety gospodarstw domowych w 2019 r.

*Dane za rok 2020: GUS: Budżety gospodarstw domowych w 2020 r.

Pytanie badawcze nr 6.1: Na ile zmiany w ramach ww. celu ogólnego wynikały z wdrażania strategii, a na ile z innych czynników?

Ponieważ SZRWRiR znalazła swoje odniesienia aż w 50 dokumentach strategicznych i programach o zasięgu regionalnym oraz ogólnopolskim można stwierdzić, że jej wpływ na zrealizowanie celu ogólnego *Wzrost jakości kapitału ludzkiego, społecznego, zatrudnienia i przedsiębiorczości na obszarach wiejskich* był znaczący. Jednakże problemy: niskiego poziomu kapitału społecznego, zatrudnienia i przedsiębiorczości były już zdiagnozowane przed wprowadzeniem strategii¹¹. Nie wpływa to jednak na końcową ocenę, wskazującą, że w okresie obowiązywania strategii znacznie zmalało bezrobocie, wydatnie zwiększyły się wysokości emerytur oraz poprawiły się warunki rozwoju i jakość kapitału społecznego oraz wzrósł poziom bezpieczeństwa socjalnego i ustabilizowała się sytuacja na rynku pracy.

Pytanie badawcze nr 6.2: Które z kierunków interwencji celu ogólnego są nadal aktualne?

Aktualne są wszystkie kierunki interwencji dla celu pierwszego ze szczególnym naciskiem na wzmocnienie interwencji w zakresie:

- budowy systemu wiedzy i innowacyjności w rolnictwie,
- współpracy,
- nauki,
- doradztwa.

¹¹ Opracowania m.in.: *Bilans kapitału ludzkiego w Polsce (2010)*, *Stan kapitału ludzkiego Polsce (2008)*, *Strategia rozwoju kraju 2007-2015*.

Weryfikacja celu szczegółowego nr 1 Wzrost jakości kapitału ludzkiego, społecznego, zatrudnienia i przedsiębiorczości na obszarach wiejskich

Cel nr 2 zawierał 2 wskaźniki:

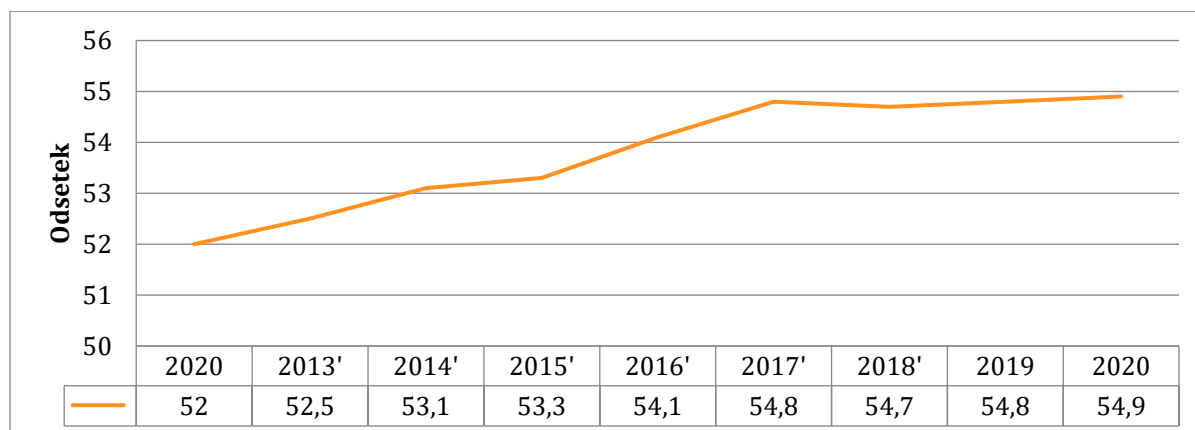
- Wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 15 lat i więcej na wsi [%];
- Największe zróżnicowanie w średniej wartości wyniku sprawdzianu kończącego szkołę podstawową.

Wskaźnik: Odsetek aktywnych zawodowo mieszkańców wsi

Wskaźnik dotyczący osób w wieku 15 lat i więcej. Obliczany jest na podstawie Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności (GUS). Populację aktywnych zawodowo stanowią pracujący i bezrobotni. Biorąc pod uwagę, że ujęta w SZRWRiR wartość bazowa wskaźnika za 2009 r. (55,2%) nie jest w pełni porównywalna z danymi za lata 2010-2013 (ze względu na zmiany metodologiczne, które miały miejsce w tym okresie), jako bazową przyjęto wartość z 2010 r. – 55,5%. Wartość docelowa w 2020 r. to 58%.¹²

Wskaźnik ten, mimo stałej tendencji wzrostowej nie został osiągnięty w 2020 r. Przyczyn tego faktu należy szukać najprawdopodobniej w zjawiskach demograficznych (starzenie się społeczeństwa), z drugiej jednak, strony w ostatnich latach liczba mieszkańców wzrasta poprzez ich zasiedlanie przez ludność miejską¹³.

Zjawisko aktywności zawodowej mieszkańców wsi wymaga osobnych i pogłębionych badań.

Wykres 14. Odsetek aktywnych zawodowo mieszkańców wsi

Źródło: STRATEG (stat.gov.pl)

Wskaźnik: Największe zróżnicowanie w relacji: średnia wartość wyniku egzaminu kończącego szkołę podstawową na wsi do analogicznej wartości w mieście

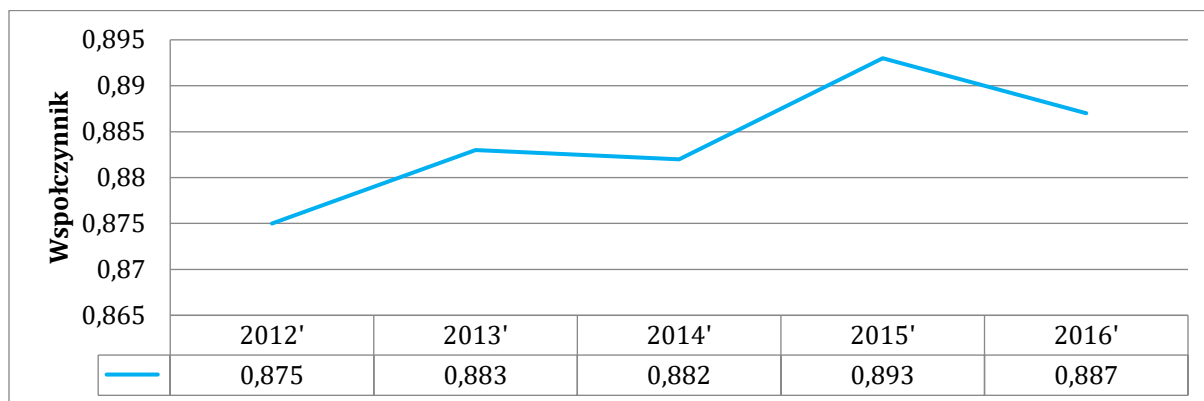
Wskaźnik przedstawiający największe zróżnicowanie w relacji: średniej wartości wyniku egzaminu kończącego szkołę podstawową na wsi do analogicznej wartości w mieście [-] pochodzi ze źródeł danych Centralnej Komisji Egzaminacyjnej (CKE). Wartość bazowa współczynnika w 2009 r. wynosiła 0,866. Wartość docelowa w 2020 r. to 0,950¹⁴

¹² Źródło: STRATEG (stat.gov.pl)

¹³ Polska wieś 2020. Raport o stanie wsi, red. J. Wilkin i A. Hałasiewicz, Warszawa 2020, s. 34-35.

¹⁴ Źródło: STRATEG (stat.gov.pl)

Wskaźnik ten w 2016 r. wynosił 0,887, a najwyższy był w 2015 r. (0,893). Na podstawie dostępnych danych nie można zweryfikować powyższego wskaźnika. Przyczyniła się do tego reforma systemu edukacji, która m.in. wydłużyła okres nauki w szkołach podstawowych, a z drugiej – zlikwidowała gimnazja. Ponieważ po reformie egzamin końcowy przeniesiono na klasy VIII szkół podstawowych wskaźnik różnicowanie w relacji: średnia wartość wyniku egzaminu kończącego szkołę podstawową na wsi do analogicznej wartości w mieście powinien być stosowany, jako użyteczny miernik *Wzrostu jakości kapitału ludzkiego, społecznego, zatrudnienia i przedsiębiorczości na obszarach wiejskich*.

Wykres 15. Największe zróżnicowanie w relacji: średnia wartość wyniku egzaminu kończącego szkołę podstawową na wsi do analogicznej wartości w mieście

Źródło: STRATEG (stat.gov.pl)

Analiza stopnia osiągnięcia wskaźników wyraźnie pokazuje, że nie został osiągnięty żaden z nich. Konieczne jest, zatem, kontynuowanie interwencji dotyczących *Wzrostu jakości kapitału ludzkiego, społecznego, zatrudnienia i przedsiębiorczości na obszarach wiejskich*.

W katalogu interwencji nadal aktualne są przede wszystkim interwencje:

- 1.1.1. *Poprawa jakości i dostępności do edukacji na wszystkich poziomach;*
- 1.2.1. *Poprawa wahadłowej mobilności przestrzennej na poziomie lokalnym i regionalnym;*
- 1.2.4. *Zwiększenie dostępności do usług dostępu nad dzieckiem;*
- 1.4.3. *Promocja i rozwój usług opiekuńczych nad osobami starszymi i niepełnosprawnymi.*

Powyższe interwencje mogą pozwolić na zmniejszenie dystansu w jakości kapitału społecznego i zatrudnienia w środowiskach miejskich i wiejskich.

Pytania szczegółowe dot. celu 2. Poprawa warunków życia na obszarach wiejskich oraz poprawa ich dostępności przestrzennej

Pytanie badawcze nr 10: W jakim zakresie zostały osiągnięte wskaźniki przypisane do celu 2 SZRWRiR 2012-2020?

Dla celu szczegółowego nr 2 SZRWRiR sformułowano cztery wskaźniki pomocnicze.

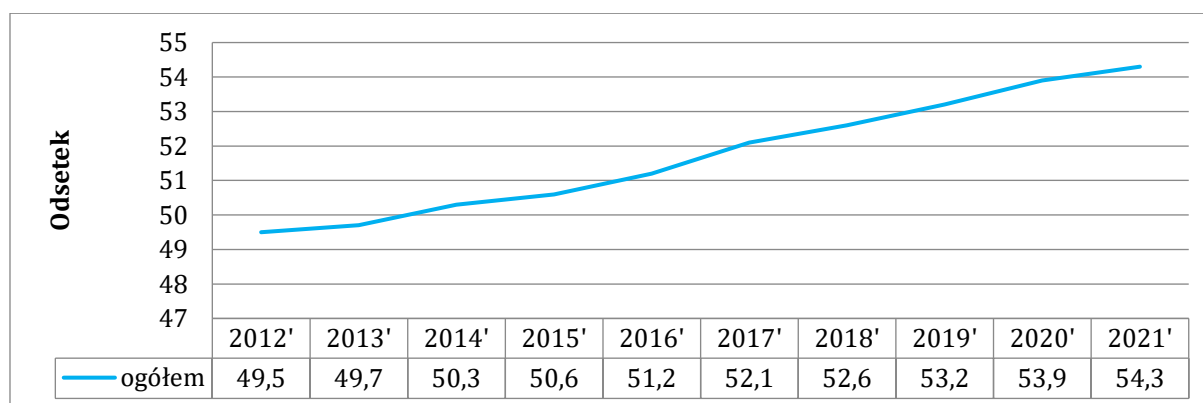
- 1) Odsetek długości dróg publicznych zamiejskich o nawierzchni twardej ulepszonej [%];
- 2) Odsetek dzieci w wieku 3-5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym na wsi [%];
- 3) Odsetek ludności korzystającej z sieci wodociągowej na wsi [%];

- 4) Odsetek gospodarstw domowych na wsi, które oceniając otoczenie miejsca zamieszkania, wskazały na wielką trudność w dostępie do usług transportu publicznego [%];

Wskaźnik: Odsetek długości dróg publicznych zamiejskich o nawierzchni twardej ulepszonej w całkowitej długości dróg publicznych ogółem

Wskaźnik określały postęp realizacji inwestycji infrastrukturalnych w zakresie dróg lokalnych. Do dróg o nawierzchni twardej ulepszonej zalicza się drogi o nawierzchni z kostki kamiennej, klinkieru, betonu, z płyt kamiennie-betonowych i bitumu. Wartość bazowa wskaźnika w 2010 r. wynosiła 48,57%. Wartość docelową przyjęto na poziomie 51,2%.¹⁵

W roku 2020 wskaźnik ten wyniósł 53,9%. Oznacza to, że został on osiągnięty. Wartość oczekiwaną uzyskano już w 2016 r.

Wykres 16. Odsetek długości dróg publicznych o nawierzchni twardej ulepszonej na terenach zamiejskich.

Źródło: STRATEG (stat.gov.pl)

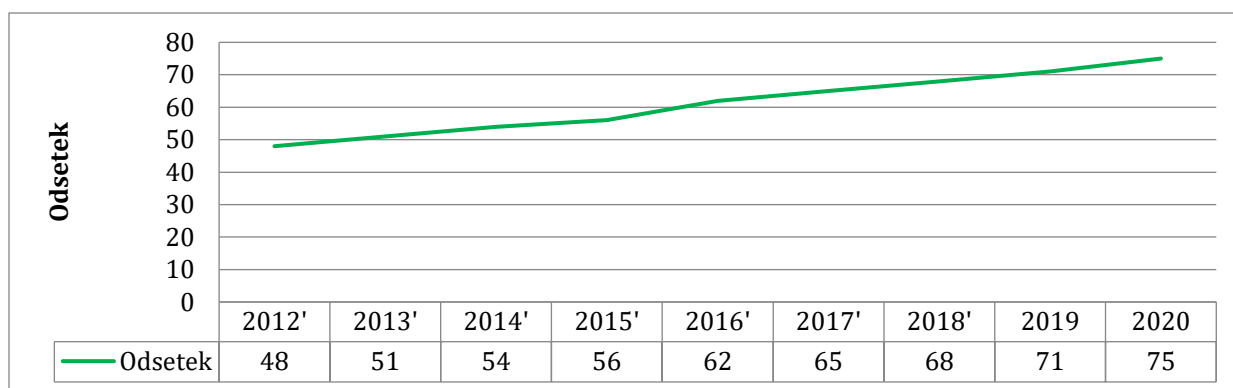
Wskaźnik: Odsetek osób korzystających regularnie (co najmniej raz w tygodniu) z Internetu na wsi [%]

Wartość bazowa wskaźnika została zmieniona na skutek informacji uzyskanych z GUS, tj. przyjęto nową wartość bazową z 2009 r. – 40% (w pierwotnej wersji strategii było 47%). Mając na uwadze, że zmiana ta nie zaburzyła szeregu historycznego, na podstawie którego została zaprojektowana wartość docelowa, nie zmieniono zakładanej w strategii wartości docelowej w 2020 r. Wartość docelową dla omawianego wskaźnika przyjęto na poziomie 65%.¹⁶

Wskaźnik ten został osiągnięty już w 2017 r.

¹⁵ Źródło: STRATEG (stat.gov.pl)

¹⁶ Źródło: STRATEG (stat.gov.pl)

Wykres 17. Odsetek osób korzystających regularnie (co najmniej raz w tygodniu) z Internetu na wsi [%]

Źródło: STRATEG (stat.gov.pl)

Wobec wysokiego wzrostu dostępności o korzystania z Internetu do celu strategii *Poprawa warunków życia na obszarach wiejskich* należy wyodrębnić inne wskaźniki jak:

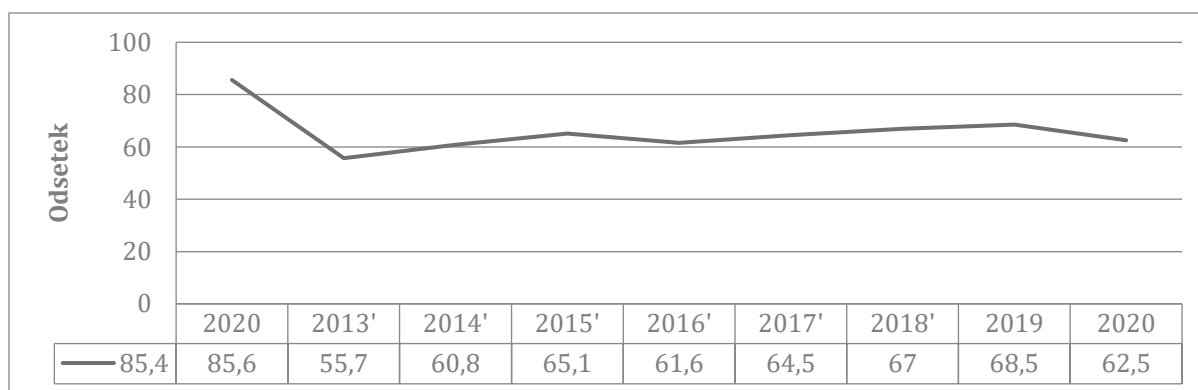
- odsetek mieszkańców wsi wykorzystujących Internet w sprawach urzędowych,
- odsetek mieszkańców wsi wykorzystujących Internet w sprawach biznesowych i bankowych,
- odsetek mieszkańców wsi wykorzystujących Internet w celach edukacyjnych/szkoleniowych.

Wskaźnik: Odsetek dzieci w wieku 3-5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym w placówkach na wsi

Wartość bazowa wskaźnika została wskazana w SZRWRiR w ślad za danymi prezentowanymi w Banku Danych Lokalnych GUS za lata 2003-2010. Między innymi w oparciu o tę wartość została oszacowana wartość docelowa tego wskaźnika. GUS zweryfikował dane za 2010 r. (zmiana z 43% do 41%), dlatego też w monitoringu strategii przyjmuje się nową wartość bazową wskaźnika na poziomie 41%, nie zmieniając przy tym wartości docelowej określonej jako nie mniej niż 65%.¹⁷

Wskaźnik ten osiągnięto w latach 2018-2019. Nie osiągnięto jednak go w roku docelowym (2020). Przyczyną była najprawdopodobniej izolacja społeczna wywołana pandemią SARS CoV II. Jednakże przyczynę zmniejszenia się odsetka dzieci w wieku 3-5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym w placówkach na wsi należy dokładnie zbadać.

¹⁷ Źródło: STRATEG (stat.gov.pl)

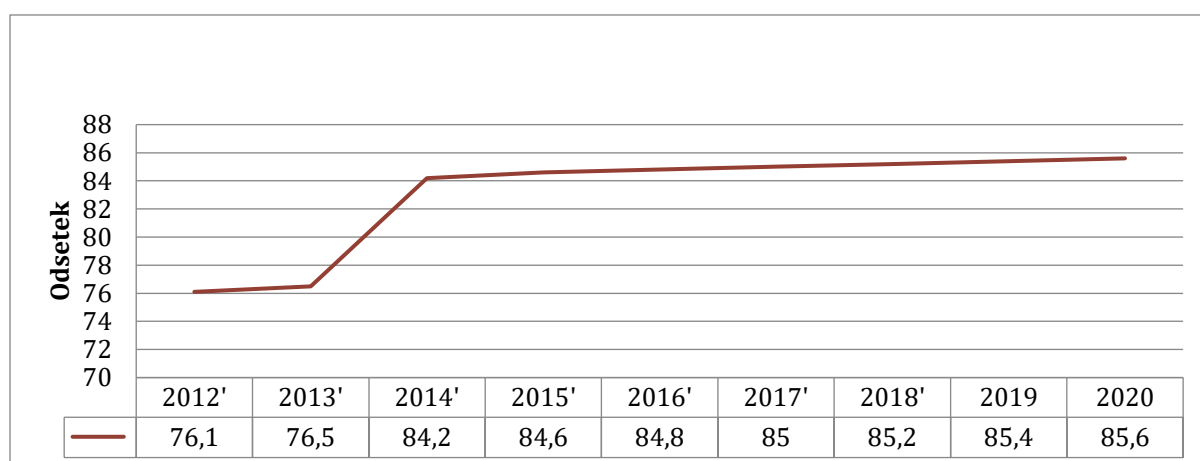
Wykres 18. Odsetek dzieci w wieku 3-5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym.

Źródło: GUS 2022.

Wskaźnik: Odsetek ludności korzystającej z instalacji wodociągów na obszarach wiejskich w ogóle ludności wiejskiej

Wskaźnik dotyczy szacunkowej liczby ludności zamieszkałej w budynkach mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania przyłączonych do sieci wodociągowej. Wartość bazowa wskaźnika w SZRWRiR (74,7%) została przywołana za danymi prezentowanymi w Banku Danych Regionalnych GUS za lata 2002-2009. Od momentu przyjęcia strategii przez Radę Ministrów dane zostały zweryfikowane i uzupełnione, dlatego dla celów monitorowania i oceny wdrażania strategii przyjmuje się zaktualizowaną wartość bazową wskaźnika wynoszącą 74,8%, a zmiana ta nie powoduje zmiany docelowej wartości wskaźnika, którą zaprojektowano na poziomie 85%. Dane za lata 2014 i 2015 są podawane przez GUS według zmienionej metody i nie są w pełni porównywalne z latami poprzednimi.¹⁸

Wskaźnik Odsetka ludności korzystającej z sieci wodociągowej na wsi został już osiągnięty w 2017 r. W roku docelowym (2020) osiągnął on wartość 85,6%.

Wykres 19. Odsetek ludności korzystającej z sieci wodociągowej na wsi

Źródło: STRATEG (stat.gov.pl)

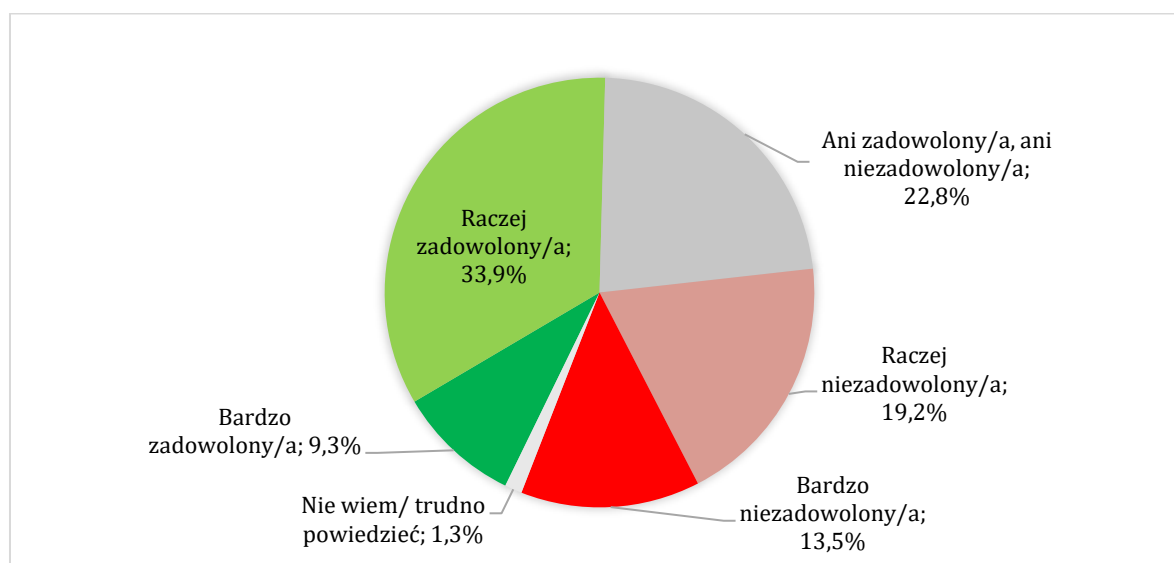
¹⁸ Źródło: STRATEG (stat.gov.pl)

Wskaźnik: Odsetek gospodarstw domowych na wsi, które oceniając otoczenie miejsca zamieszkania, wskazały na wielką trudność w dostępie do usług transportu publicznego

Wskaźnik ilustruje dostępność przestrzenną obszarów wiejskich mierzoną poziomem ich skomunikowania z najbliższymi miastami wojewódzkimi i powiatowymi. Pochodzi on z badania EU-SILC (Europejskie Badanie Dochodów i Warunków Życia) – w 2009 r. z modułu "Niedostatek materialny", a w 2012 r. z modułu "Warunki mieszkaniowe". Wartość bazowa w 2010 r. wynosi 11%. Wartość docelowa w 2020 r. to 3%. Ponieważ wskaźnik ten jest analizowany w badaniach statystyki publicznej w miarę potrzeb organów Unii Europejskiej w ramach badania EU-SILC, MRiRW w monitorowaniu SZRWRiR posługuje się zastępczo wskaźnikiem pochodzącym z corocznego badania Polska wieś i rolnictwo obrazującego odsetek respondentów zamieszkałych na wsi, którzy na pytanie: czy mógłby/mogłaby Pan/-i powiedzieć, jak ocenia Pan/-i jakość życia w swojej miejscowości. W szczególności proszę ocenić w jakim stopniu jest Pan/-i zadowolony/-a lub niezadowolony/-a z możliwości dojazdu do innych miejscowości środkami komunikacji zbiorowej (np. dojazd do pracy autobusem, dojazd do szkoły itp.)? udzielili odpowiedzi: raczej niezadowolony/-a lub bardzo niezadowolony/-a. Jako wartość docelową uznaje się odsetek odpowiedzi na poziomie nie większym niż 18%.¹⁹

Portal STRATEG (stat.gov.pl) nie zawiera wartości tego wskaźnika. W innych raportach zawarto wskaźniki podobne, ale nie identyczne (nie można wprost wnioskować na ich podstawie).

Najbardziej aktualny pomiar, który mieści się w ramach czasowych strategii uzyskano w badaniu Polska wieś i rolnictwo 2019.

Wykres 20. Czy mógł(a)by Pan(i) powiedzieć, jak ocenia Pan(i) jakość życia w swojej gminie. W szczególności: Możliwością dojazdu do innych miejscowości środkami komunikacji zbiorowej

Źródło: PBS: Polska wieś i rolnictwo 2019

W raporcie Transport inkluzywny – rola polityki transportowej w kształtowaniu zrównoważonego rozwoju kraju powołano się na badanie Instytutu Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN

¹⁹ Źródło: STRATEG (stat.gov.pl)

z 2018 r. Badanie to wykazało, że 26 proc. wszystkich sołectw w Polsce nie ma żadnego połączenia z miejscowością gminną (za wyjątkiem autobusu szkolnego)²⁰.

Wartość odsetka gospodarstw domowych na wsi, które oceniając otoczenie miejsca zamieszkania, wskazały na wielką trudność w dostępie do usług transportu publicznego została opublikowana po raz ostatni w 2012 r. Wskaźnik ten wymaga zatem wymaga pilnej korekty, ponieważ problem wykluczenia transportowego mieszkańców wsi jest problemem poważnym – sygnowanym przez Biuro rzecznika Praw Obywatelskich oraz przez parlament.

Wstępne diagnozy problemu wykluczenia transportowego przedstawione w latach 2015-2019 r. przez Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich. W dniu 18 lipca 2019 weszła w życie ustawa z dnia 16 maja 2019 r. o Funduszu rozwoju przewozów autobusowych o charakterze użyteczności publicznej.

Na przeszkodzie realizacji programu stanęły jednak problemy wynikające z izolacji społecznej w trakcie pandemii (gdy ludzie unikali kontaktów i przemieszczania się) oraz wzrost cen paliw wywołanych wojną w Ukrainie.

Problem wykluczenia transportowego w znacznym stopniu przyczynia się i zarazem utrwała wykluczenie społeczne mieszkańców wsi.

Problem wykluczenia transportowego mniejszych miejscowości to jedna z rzeczy unaocznionych dzięki spotkaniom regionalnym prowadzonym przez RPO w całej Polsce od 2015 r. Im dalej od metropolii, tym częściej ludzie się skarżyli: że nie mogą dojechać do lekarza, że dzieci nie mają dostępu do zajęć pozalekcyjnych, że brak połączenia decyduje o wyborze szkoły i całej przyszłej drogi życiowej. Brak publicznych połączeń sprawia, że uwięzieni w domach są seniorzy, osoby z niepełnosprawnościami i opiekunowie osób zależnych²¹.

Ponadto:

Przeciwdziałanie wykluczeniu transportowemu oraz ograniczenie emisji to zbieżne cele, brak transportu publicznego i konieczność korzystania z samochodów prywatnych przyczynia się do zatorów na autostradach i drogach krajowych, wzrostu emisji i tym samym do degradacji środowiska.²²

Nie jest już adekwatna subiektywna ocena mieszkańców wsi. Potrzebne są natomiast wskaźniki liczbowe, jak wyżej wymieniony odsetek sołectw, które nie posiadają żadnego transportu do siedziby gminy (pomijając transport szkolny).

²⁰ Transport inkluzynywny – rola polityki transportowej w kształtowaniu zrównoważonego rozwoju kraju, Polski Instytut Ekonomiczny, Warszawa 2019, s. 21.

²¹ Wykluczenie transportowe – strategie, metody, działania. Sesja 18 III KPO

²² Tamże.

Pytanie badawcze nr 11: Na ile zmiany w ramach ww. celu szczegółowego wynikały z wdrażania strategii, a na ile z innych czynników?

Ponieważ w celu nr 2. tylko jeden wskaźnik spośród pięciu nie został osiągnięty można by uznać, że realizacja strategii była czynnikiem determinującym. Z drugiej strony należy podkreślić, że w latach realizacji strategii realizowano wiele programów: lokalnych, krajowych i europejskich, których celem była poprawa infrastruktury na wsi. W związku z tym faktem, SZRWRiR 2012-2020 była jednym z wielu kompleksowych działań mających na celu poprawę infrastruktury. Tak też należy interpretować jej rolę.

Pytanie badawcze nr 12: Które z kierunków interwencji celu nr 2 są nadal aktualne?

Aktualne są nadal wszystkie kierunki interwencji. Badani eksperci wskazali przede wszystkim na podstawową rolę interwencji zmierzających w kierunku poprawy infrastruktury komunalnej i energetycznej. Analiza wskaźników pokazała, że szczególną wagę należy przyznać kwestii dostępności komunikacyjnej.

Biorąc pod uwagę nowe wyzwania cywilizacyjne wiążące się z kryzysem energetycznym, stopniowym odchodzeniem od energii pozyskiwanej ze źródeł kopalnych na rzecz OZE, w stopniu szczególnym aktualne są następujące kierunki interwencji:

- 2.1.1. Modernizacja sieci przesyłowych i dystrybucyjnych energii elektrycznej;
- 2.1.2. Dywersyfikacja źródeł wytwarzania energii elektrycznej;
- 2.1.3. Modernizacja i rozbudowa ujęć wody i sieci wodociągowej;
- 2.1.4. Rozbudowa i modernizacja sieci kanalizacyjnej i oczyszczalni ścieków;
- 2.2.3. Tworzenie infrastruktury węzłów przesiadkowych transportu kołowego i kolejowego;

Dalsze realizowanie powyższych interwencji wydatnie może się przyczynić do Poprawy warunków życia na obszarach wiejskich oraz poprawa ich dostępności przestrzennej.

Pytania szczegółowe dot. celu 3. Bezpieczeństwo żywnościowe

Pytanie badawcze nr 13: W jakim zakresie zostały osiągnięte wskaźniki przypisane do celu 2 SZRWRiR 2012-2020?

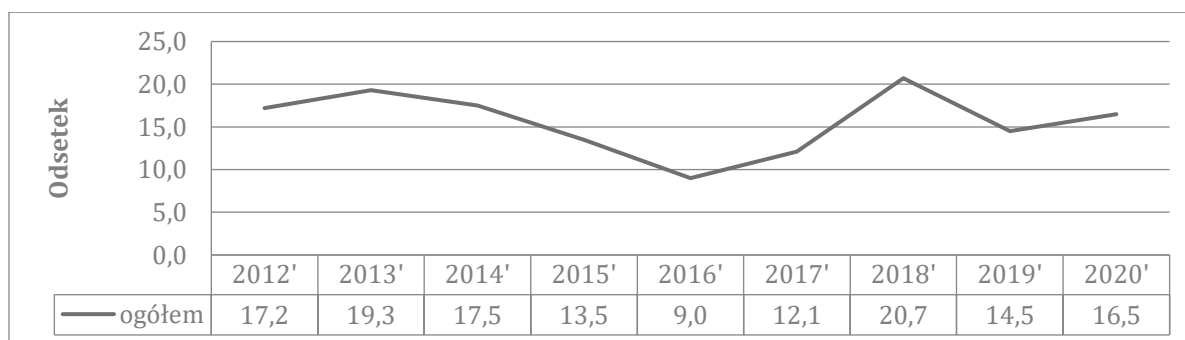
Do celu 3 zostały przypisane 2 wskaźniki:

- 1) Odsetek próbek artykułów rolno-spożywczych o niewłaściwej jakości handlowej [%];
- 2) Powierzchnia użytków rolnych utrzymanych w dobrej kulturze rolnej [w mln ha].

Wskaźnik: Udział próbek artykułów rolno-spożywczych o niewłaściwej jakości handlowej

Wskaźnik określa udział próbek artykułów rolno-spożywczych o jakości handlowej niezgodnej z wymaganiami lub deklaracją producenta w stosunku do liczby próbek poddanych kontroli przez Inspekcję Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych. Wartość docelowa wskaźnika została określona dla 2020 r. na poziomie nie większym niż 12,5%.²³

Wskaźnik ten został osiągnięty jedynie w latach 2016-2017. Przed tym okresem i po tym okresie odsetek artykułów rolno-spożywczych o niewłaściwej jakości handlowej był wyższy od wartości docelowej.

Wykres 21. Odsetek próbek artykułów rolno-spożywczych o niewłaściwej jakości handlowej

Źródło: Inspekcja Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych

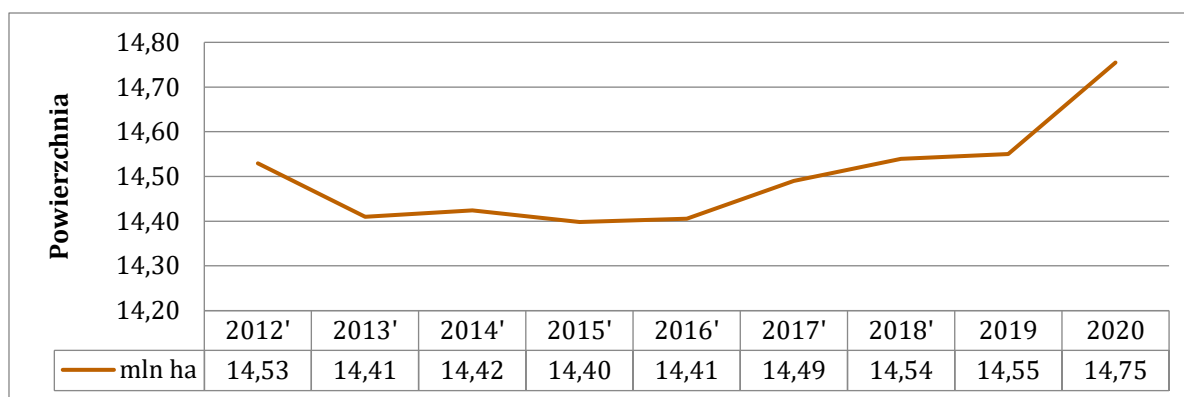
Wskaźnik: Powierzchnia użytków rolnych utrzymanych w dobrej kulturze rolnej

Wskaźnik obejmuje powierzchnię użytków rolnych w dobrej kulturze rolnej, w tym: powierzchnię pod zasiewami, grunty ugorowane, uprawy trwałe (w tym sady), ogrody przydomowe, łąki trwałe i pastwiska trwałe. wartość docelowa wynosi nie mniej niż 14 mln ha. Od 2010 r. dane GUS o liczbie gospodarstw rolnych i powierzchni użytków rolnych nie obejmują posiadaczy użytków rolnych nieprowadzących działalności rolniczej oraz posiadaczy poniżej 1 ha użytków rolnych prowadzących działalność rolniczą o małej skali (poniżej określonych progów), nie są więc w pełni porównywalne z danymi dla lat poprzednich.²⁴

Wskaźnik ten był osiągnięty przez cały okres obowiązywania strategii.

²³ Źródło: STRATEG (stat.gov.pl)

²⁴ Źródło: STRATEG (stat.gov.pl)

Wykres 22. Powierzchnia użytków rolnych utrzymanych w dobrej kulturze rolnej

Źródło: STRATEG (stat.gov.pl)

Pytanie badawcze nr 14: Na ile zmiany w ramach ww. celu szczegółowego wynikały z wdrażania strategii, a na ile z innych czynników?

Wpływ strategii na bezpieczeństwo żywnościowe zaznaczył się przede wszystkim w kwestii utrzymania użytków rolnych w dobrej kulturze rolnej. Jest to jeden z priorytetów zrównoważonego rozwoju, którego celem jest optymalne wykorzystywanie, ale unikanie degradowania lokalnych zasobów.

Ponieważ drugi ze wskaźników odsetek próbek artykułów rolno-spożywczych o niewłaściwej jakości handlowej niż został osiągnięty pomimo wysokiej rangi w strategii należy uznać, że mogły o tym zadecydować: czynniki ekonomiczne (np. pozorna „oszczędność” producentów i dystrybutorów żywności oraz częste kampanie reklamowe żywności niezdrowe i wysoko przetworzonej). Nie do końca udana była również kampania promująca zdrowe żywienie w szkołach (szczególnie w środowisku wiejskim).

Pytanie badawcze nr 15: Które z kierunków interwencji celu nr 3 są nadal aktualne?

Analiza wskaźników przypisanych do celu nr 3. Bezpieczeństwo żywnościowe wskazuje, że zostały one tylko częściowo osiągnięte. Nie osiągnięto natomiast wskaźników końcowych planowanych na 2020 r.

Biorąc pod uwagę nieosiągnięcie wskaźników, nadal aktualne są interwencje:

- 3.1.1. Utrzymanie gruntów rolnych w dobrej kulturze rolnej;
- 3.2.1. Rozwój i wdrażanie systemów jakości żywności;
- 3.4.1. Promocja wysokiej jakości, bezpiecznych dla konsumenta produktów rolno-spożywczych.

Ponieważ bezpieczeństwo żywnościowe jest jednym z kluczowych elementów bezpieczeństwa społeczeństwa należy uznać, że wszystkie kierunki interwencji są nadal aktualne.

Pytania szczegółowe dot. celu 4. Wzrost produktywności i konkurencyjności sektora rolno-spożywczego

Pytanie badawcze nr 16: W jakim zakresie zostały osiągnięte wskaźniki przypisane do celu nr 4 SZRWRiR 2012-2020?

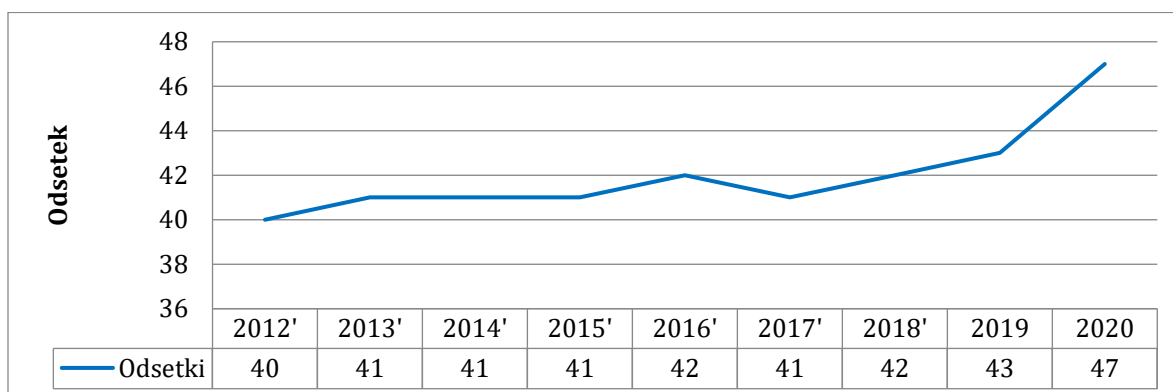
Do celu nr 4 przypisano następujące wskaźniki:

- Udział powierzchni użytków rolnych w gospodarstwach rolnych o powierzchni użytków rolnych powyżej 30 ha w powierzchni użytków rolnych ogółem w gospodarstwach rolnych [%];
- Przeciętny miesięczny dochód na 1 osobę z gospodarstwa indywidualnego w rolnictwie w relacji do dochodu na 1 osobę z pracy na własny rachunek [%];
- Wartość eksportu artykułów rolno-spożywczych w przeliczeniu na 1 mieszkańca [w euro];
- Udział nakładów w dziedzinie rolnictwa w nakładach na działalność B+R ogółem [%].

Wskaźnik: Udział powierzchni użytków rolnych w gospodarstwach rolnych o powierzchni użytków rolnych powyżej 30 ha w powierzchni użytków rolnych ogółem w gospodarstwach rolnych [%]

W związku z wprowadzeniem od 2010 r. stopniowych zmian w metodologii badań rolniczych, mających na celu dostosowanie do standardów unijnych oraz uwzględnienie przemian dokonujących się w polskim rolnictwie – zmianie uległa definicja gospodarstwa rolnego. Zgodnie z definicją obowiązującą od 2010 r. w badaniach rolniczych nie ujmuje się posiadaczy użytków rolnych nieprowadzących działalności rolniczej oraz posiadaczy poniżej 1 ha użytków rolnych prowadzących działalność rolniczą o małej skali (poniżej określonych progów). Docelowa wartość wskaźnika wynosiła min. 45% gospodarstw.

Wskaźnik ten został osiągnięty w ostatnim roku realizacji strategii. Zaobserwowany trend jest wyraźnie wzrostowy, w związku z czym, można założyć, że w przyszłości będzie mieć miejsce dalsza konsolidacja gruntów i dalszy wzrost odsetka użytków rolnych w ww. grupie gospodarstw.

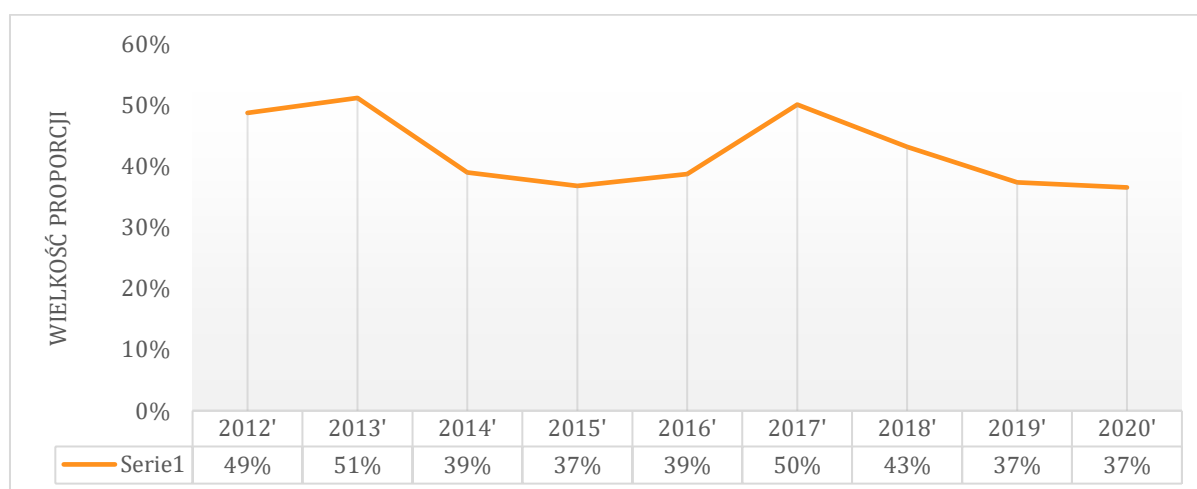
Wykres 23. Udział powierzchni użytków rolnych w gospodarstwach rolnych o powierzchni użytków rolnych powyżej 30 ha w powierzchni użytków rolnych ogółem w gospodarstwach rolnych [%]

Źródło: STRATEG (stat.gov.pl)

Wskaźnik: Przeciętny miesięczny dochód na 1 osobę z gospodarstwa indywidualnego w rolnictwie/przeciętny miesięczny dochód na 1 osobę z pracy na własny rachunek nie niższy niż 60%

Relacja przeciętnego miesięcznego dochodu rozporządzalnego na 1 osobę w gospodarstwie domowym otrzymywanego z gospodarstwa indywidualnego w rolnictwie do dochodu rozporządzalnego na 1 osobę w gospodarstwie domowym otrzymywanego z pracy na własny rachunek jest badana corocznie od 2003 r. przez GUS w ramach badania budżetów gospodarstw domowych skali (poniżej określonych progów), nie są więc w pełni porównywalne z danymi dla lat poprzednich.

Przez cały okres obowiązywania strategii stosunek dochodów na 1 osobę z gospodarstwa indywidualnego relacji do dochodu na 1 osobę z pracy na własny rachunek nie osiągnął zakładanego poziomu 60%.

Wykres 24. Przeciętny miesięczny dochód na 1 osobę z gospodarstwa indywidualnego w rolnictwie/przeciętny miesięczny dochód na 1 osobę z pracy

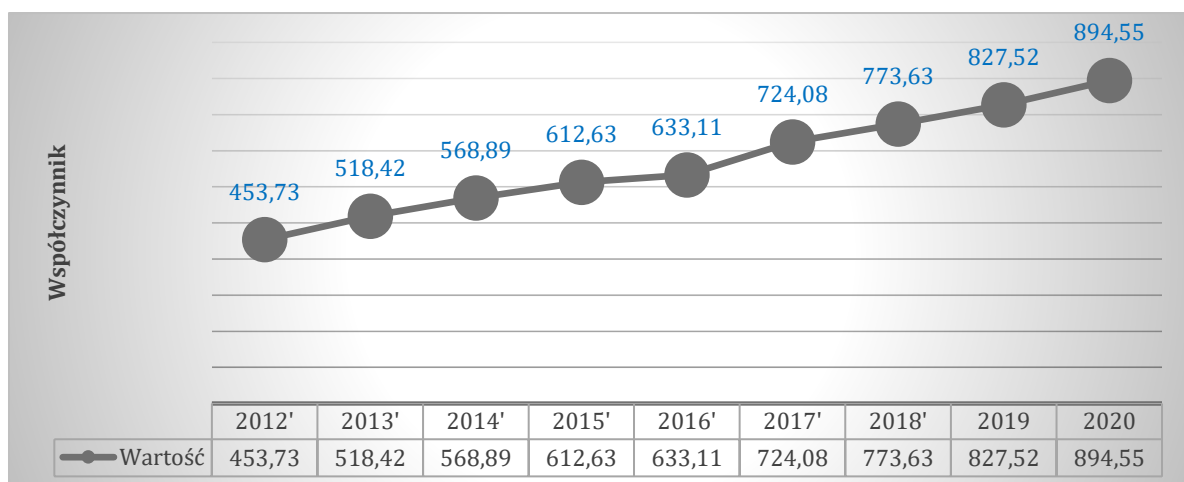
Źródło: GUS: Bank Danych Lokalnych

Wskaźnik: Wartość eksportu artykułów rolno-spożywczych w przeliczeniu na 1 mieszkańca Polski.

Wartość wskaźnika odpowiada wartości towarów wywiezionych poza granicę Polski zaliczanych do grupy artykułów rolno-spożywczych, wyrażonej w euro w przeliczeniu na 1 mieszkańca, mierzonej zgodnie z metodologią opracowaną przez Departament Statystyki ONZ.²⁵ Wartość docelowa wskaźnika to co najmniej 450 euro.

Wartość wskaźnika przekraczała poziom docelowy przez cały okres obowiązywania strategii, a w ostatnim roku jej obowiązywania osiągnęła wolumen niemal dwukrotnie wyższy od zakładanego.

²⁵ Źródło: STRATEG (stat.gov.pl)

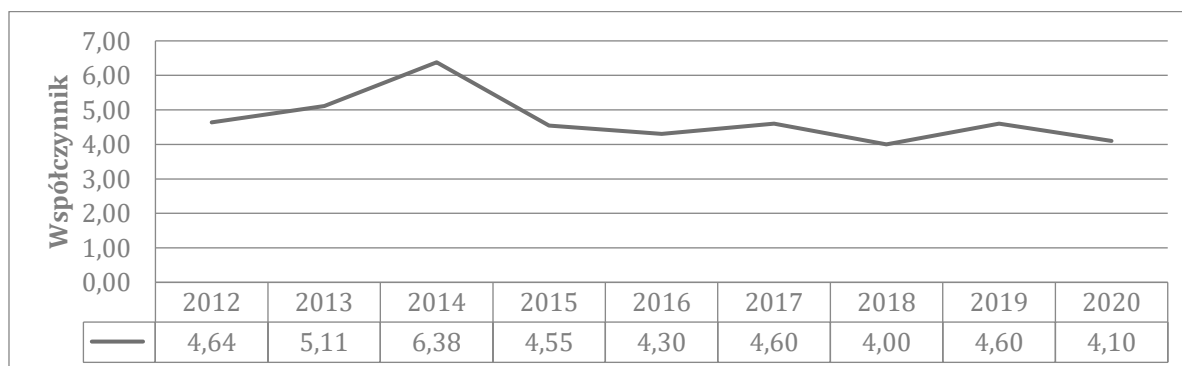
Wykres 25. Wartość eksportu artykułów rolno-spożywczych w przeliczeniu na 1 mieszkańca.

Źródło: STRATEG (stat.gov.pl)

Wskaźnik: Udział nakładów na działalność B+R w dziedzinie rolnictwa w nakładach wewnętrznych na działalność B+R ogółem w Polsce

Wartość wskaźnika mierzy relację nakładów na działalność badawczą i rozwojową w dziedzinie nauk rolniczych do nakładów wewnętrznych na działalność badawczą i rozwojową ogółem w kraju.
²⁶ Wartość docelowa współczynnika to min. 7%.

W żadnym roku obowiązywania strategii wartość docelowa wskaźnika nie została osiągnięta.

Wykres 26. Udział nakładów na działalność B+R w dziedzinie rolnictwa w nakładach wewnętrznych na działalność B+R ogółem w Polsce

Źródło: STRATEG (stat.gov.pl)

Pytanie badawcze nr 17: Na ile zmiany w ramach ww. celu szczegółowego wynikały z wdrażania strategii, a na ile z innych czynników?

Cel nr 4: Wzrost produktywności i konkurencyjności sektora rolno-spożywczego znalazł swoje odzwierciedlenie w 4 spośród 50 strategii i programów operacyjnych. Można stwierdzić, że jego wpływ na te dokumenty był marginalny.

Tylko jeden ze wskaźników wartość eksportu artykułów rolno-spożywczych w przeliczeniu na 1 mieszkańca [Euro] został osiągnięty. Nie został natomiast osiągnięty drugi wskaźnik: przeciętny

²⁶ Źródło: STRATEG (stat.gov.pl)

miesięczny dochód na 1 osobę z gospodarstwa indywidualnego w rolnictwie w relacji do dochodu na 1 osobę z pracy na własny rachunek. Można założyć hipotezę, że zadecydowały o tym czynniki ekonomiczne. Polska żywność jest konkurencyjna na rynkach międzynarodowych głównie z powodu atrakcyjnej ceny i jakości. Wysoką jakość mają przede wszystkim produkty nieprzetworzone. Ponadto wydajność w polskim rolnictwie jest nadal Niża od średniej europejskiej. Obydwa te czynniki przekładają się na niższe dochody producentów żywności.

Pytanie badawcze nr 18: Które z kierunków interwencji celu nr 4 są nadal aktualne?

Aktualność zachowują wszystkie kierunki interwencji w ramach celu 4. Jednakże na szczególną uwagę zasługują te interwencje, które wpisują się wprost w idee Zielonego Ładu, zrównoważonego rozwoju i skrócenia łańcucha dostaw żywności.

- 4.2.1. Rozwój badań na rzecz zrównoważonego rozwoju sektora rolno-spożywczego;
- 4.2.2. Rozwój doradztwa i upowszechnianie informacji rynkowych o sektorze rolno-spożywczym;
- 4.3.3. Rozwój struktur organizacyjnych w łańcuchu rolno-spożywczym producentów rolnych i rybackich;
- 4.3. Dostosowanie struktur sektora rolno-spożywczego do zmieniających się wyzwań w Polsce, UE i w skali globalnej;
- 4.4. Promocja oraz powiększanie rynków zbytu produktów rolno-spożywczych.

Pytania szczegółowe dot. celu nr 5. Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu na obszarach wiejskich

Pytanie badawcze nr 19: W jakim zakresie zostały osiągnięte wskaźniki przypisane do celu nr 5 SZRWRiR 2012-2020?

Cel nr 5 został opisany przez następujące wskaźniki:

- Udział emisji gazów cieplarnianych z rolnictwa w całkowitej emisji gazów cieplarnianych [%];
- Wskaźnik liczebności ptaków pospolitych krajobrazu rolniczego FBI,
- Wskaźnik czystości wód [%]

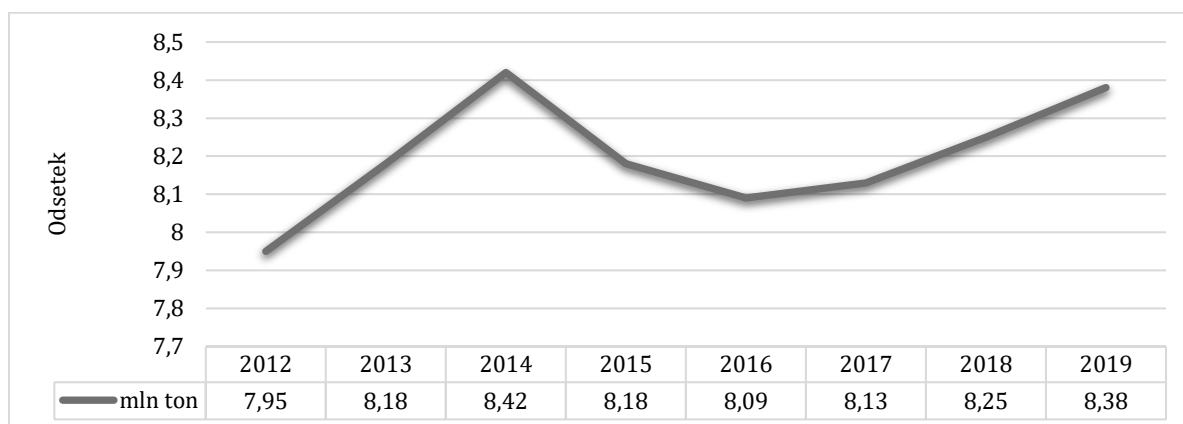
Wskaźnik: Udział emisji gazów cieplarnianych z rolnictwa wyrażony w ekwiwalencie CO₂ w całkowitej emisji gazów cieplarnianych w Polsce (wartość docelowa nie więcej niż 10%)

W 2015 r. dokonano aktualizacji inwentaryzacji emisji gazów cieplarnianych za lata 1988-2012, które wynikały przede wszystkim z wprowadzenia nowej metodyki sporządzania inwentaryzacji zalecanej do stosowania od 2015 r. przez Konferencję Stron Ramowej Konwencji Narodów Zjednoczonych w sprawie zmian klimatu (raportowaniem został objęty nowy gaz cieplarniany – trójfluorek azotu (NF₃) oraz nowe źródła emisji np. CO₂ ze stosowania mocznika w sektorze „Rolnictwo”). Na podstawie aktualnych danych powstałych w wyniku rekalkulacji, zmieniono wartość bazową wskaźnika na 7,81%.

W 2019 r. największy udział w całkowitej emisji gazów cieplarnianych w gospodarce miał sektor energetyczny (ok 82,4%, w tym spalanie paliw 76,8%). Rolnictwo w 2019 r. było odpowiedzialne

za 8,38% emisji (wobec 8,25% w 2018 roku), procesy przemysłowe za 6,2% i gospodarka odpadami za 3,1%. Wskaźnik został zatem osiągnięty we wszystkich latach obowiązywania SZRWiR.

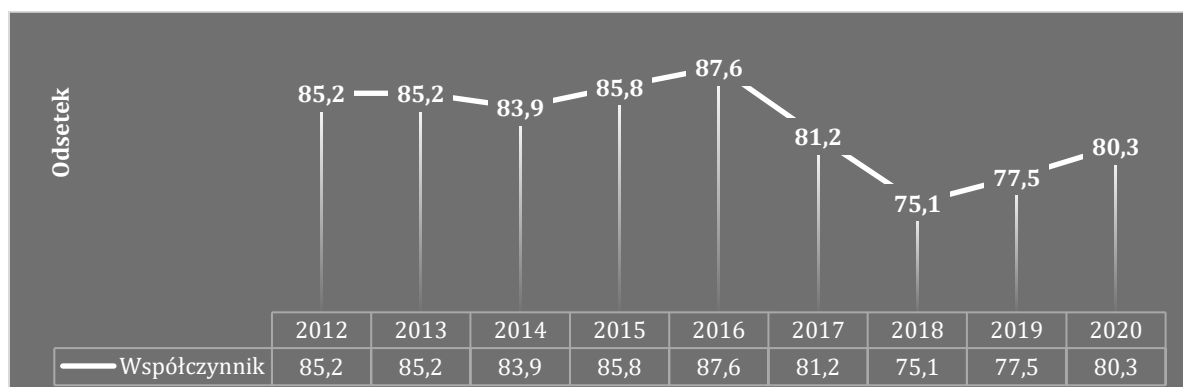
Wykres 27. Udział emisji gazów cieplarnianych z rolnictwa wyrażony w ekwiwalencie CO2 w całkowitej emisji gazów cieplarnianych w Polsce

Źródło: STRATEG (stat.gov.pl)

Wskaźnik: Zmiana wskaźnika liczebności pospolitych ptaków krajobrazu rolniczego

Wskaźnik FBI (Farmland Bird Index) jest zagregowanym indeksem stanu populacji 22 gatunków ptaków typowych dla siedlisk krajobrazu rolniczego, oficjalnie stosowanym wskaźnikiem stanu środowiska w ekosystemach użytkowanych rolniczo. W ślad za praktyką przyjętą przez Główny Inspektorat Ochrony Środowiska, zmieniono rok referencyjny dla wskaźnika z 1990 na 2000, a dla celów prezentacji wartości wskaźnika rok referencyjny przyjmuje wartość 1 (zamiast jak dotychczas 100%). Ponadto wskutek informacji uzyskanych z GIOŚ, skorygowano wartość bazową wskaźnika z 96% (według nowej metody 0,96) na 0,94.²⁷

Wskaźnik nie został osiągnięty w okresie obowiązywania strategii. Relatywnie najwyższy był w latach 2015-2016 a po 2016 r. uległ on obniżeniu.

Wykres 28. Zmiana wskaźnika liczebności pospolitych ptaków krajobrazu rolniczego

Źródło: STRATEG (stat.gov.pl)

²⁷ Źródło: STRATEG (stat.gov.pl)

Wskaźnik: Wskaźnik czystości wód

STRATEG (stat.gov.pl) zawiera wartości docelowe wynoszące odpowiednio 6% dla jednolitych części wód powierzchniowych – I klasy i 15% dla wód powierzchniowych - II klasy.

Omawiany wskaźnik w strategii jest trudny do uzyskania, specjalistyczny i wielowymiarowy (wody gruntowe, ciekły rzeczny, jeziora, woda pitna, użytkowa, skład biologiczny i chemiczny). Nie oznacza to, że jakość wody jest wskaźnikiem nieużytecznym.

Klasyfikacja stanu ekologicznego naturalnych jednolitych części wód powierzchniowych oraz potencjału ekologicznego wód powierzchniowych, uwzględnia trzy grupy elementów jakości:

- *elementy biologiczne,*
- *elementy hydromorfologiczne,*
- *elementy fizykochemiczne²⁸.*

Ze względu na trudności z pozyskaniem wartości wskaźnika proponuje się wprowadzenie innych wskaźników tzw. pośrednich np.:

- odsetek gospodarstw i firm sektora rolno-spożywczego korzystających z tzw. przydomowych oczyszczalni ścieków,
- odsetek gospodarstw i firm sektora rolno-spożywczego wykorzystujących wodę w obiegu zamkniętym,
- odsetek gospodarstw i firm sektora rolno-spożywczego korzystających z własnych ujęć wody (powierzchniowych oraz podziemnych),
- odsetek mieszkańców wsi korzystających z kanalizacji.
- odsetek wody oczyszczonej w rolnictwie i na terenach wiejskich.
- dzięki nowym wskaźnikom uzyska się obiektywne miary pozwalające śledzić progres gospodarowania wodą.

Zasoby wodne w Polsce są niewielkie, a dodatkowo cechuje je zmienność sezonowa i zróżnicowanie obszarowe. Wielkość odnawialnych zasobów wody słodkiej przypadająca na 1 mieszkańca Polski (średnia wartość z ostatnich 20 lat) wynosi niecałe 1,6 tys. m³, co wskazuje na zagrożenie tzw. stresem wodnym i stawia Polskę w grupie państw UE o najniższych zasobach odnawialnej wody słodkiej. Według ONZ granicą, poniżej której kraj uznaje się za zagrożony takim niedoborem wody, jest 1,7 tys. m³ na mieszkańca²⁹.

²⁸ Podręcznik do monitoringu elementów biologicznych i klasyfikacji stanu ekologicznego wód powierzchniowych. Aktualizacja metod, red. A. Kolada, Inspekcja Ochrony Środowiska, Warszawa 2022, s. 10.

²⁹ Źródło: GUS: SDG: <https://raportsdg.stat.gov.pl/2020/cel6.html>

Pytanie badawcze nr 20: *Na ile zmiany w ramach ww. celu szczegółowego wynikały z wdrażania strategii, a na ile z innych czynników?*

Ochrona środowiska i jego zasobów jest wyzwaniem cywilizacyjnym. W związku z tym działania prowadzące w kierunku ochrony środowiska są wielotorowe i multiinstytucjonalne. Wydaje się, że realizacja strategii jest tylko jednym z wielu takich działań i nie jest to działanie dominujące.

W trakcie realizacji strategii osiągnięto tylko jeden wskaźnik. Świadczy to o nikłym wpływie strategii na kwestie ochrony środowiska i adaptacji do zmian klimatu na obszarach wiejskich.

Podstawowym wyzwaniem jest obecnie ochrona wód. Polska jest jednym z 4 państw UE o deficycie wody słodkiej. Dotychczas nie wystandardyzowano kryteriów jakości wód. Nie uruchomiono także systemu monitoringu jakości. W związku z dynamicznymi zmianami klimatycznymi kwestia ochrony zasobów wody wydaje się być najpilniejszą.

Pytanie badawcze nr 21: *Które z kierunków interwencji celu nr 5 są nadal aktualne?*

Aktualne są wszystkie kierunki interwencji celu 5 SZRWRiR 2012-2020. Przypisane do celu 5 wskaźniki w większości nie zostały osiągnięte albo są trudno mierzalne. Wobec wyzwań cywilizacyjnych na szczególną uwagę zasługuje kwestia racjonalnego gospodarowania wodą (np. poprzez organizację Gospodarki o Obiegu Zamkniętym – w tym także w rolnictwie).

Zakończenie - wnioski końcowe i rekomendacje

1. Ponieważ SZRWRiR 2012-2020 znalazła swoje odniesienia aż w 50 dokumentach strategicznych i programach o zasięgu regionalnym oraz ogólnopolskim można stwierdzić, że **jej wpływ na kształtowanie polityki kierowanej do obszarów wiejskich i sektora rolno-spożywczego na poziomie międzysektorowym i samorządowym był znaczący.**
2. **Cele szczegółowe strategii zostały sformułowane systemowo (kompleksowo), a rozstrzygnięcia strategiczne zawarte w SZRWRiR 2012-2020 są w większości nadal aktualne.**
3. W toku realizacji strategii nie osiągnięto części wartości docelowych wskaźników docelowych, jednakże ocena całościowa wskazuje na skuteczność i trafność zakładanych efektów rzeczowych SZRWRiR 2012-2020. **Część wskaźników zmieniała w trakcie realizacji strategii swoje definicje lub sposób zbierania danych, co istotnie wpłynęło (negatywnie) na możliwość ich wykorzystania podczas ewaluacji.**
4. Przekształceniom powinny ulec niektóre priorytety np. dot. dostępności łączy internetowych, które już obecnie jest bardzo upowszechnione. **Priorytetem powinno być w tym wypadku optymalne wykorzystanie Internetu do komunikowania się, podnoszenia wiedzy i realizowania spraw urzędowych oraz biznesowych.**
5. Aktualne w dalszym ciągu są wszystkie kierunki interwencji, a w stopniu szczególnym następujące.
  - Poprawa jakości i dostępności do edukacji na wszystkich poziomach;
  - Poprawa wahadłowej mobilności przestrzennej na poziomie lokalnym i regionalnym;
  - Zwiększenie dostępności do usług dostępu nad dzieckiem;
  - Promocja i rozwój usług opiekuńczych nad osobami starszymi i niepełnosprawnymi.
  - Modernizacja sieci przesyłowych i dystrybucyjnych energii elektrycznej;
  - Dywersyfikacja źródeł wytwarzania energii elektrycznej;
  - Modernizacja i rozbudowa ujęć wody i sieci wodociągowej.
  - Utrzymanie gruntów rolnych w dobrej kulturze rolnej;
  - Rozwój i wdrażanie systemów jakości żywności;
  - Promocja wysokiej jakości, bezpiecznych dla konsumenta produktów rolno-spożywczych.
  - Rozwój badań na rzecz zrównoważonego rozwoju sektora rolno-spożywczego;
  - Rozwój doradztwa i upowszechnianie informacji rynkowych o sektorze rolno-spożywczym;
  - Rozwój struktur organizacyjnych w łańcuchu rolno-spożywczym producentów rolnych i rybackich;

- Dostosowanie struktur sektora rolno-spożywczego do zmieniających się wyzwań w Polsce, UE i w skali globalnej;
  - Promocja oraz powiększanie rynków zbytu produktów rolno-spożywczych.
  - Ochrona różnorodności biologicznej, w tym unikalnych ekosystemów oraz flory i fauny związanych z gospodarką rolną i rybacką;
  - Ochrona jakości wód, w tym racjonalna gospodarka nawozami i środkami ochrony roślin.
  - Racjonalne wykorzystywanie zasobów wodnych na potrzeby rolnictwa, w tym retencji wodnej;
  - Adaptacja produkcji rolnej i rybackiej do zmian klimatu;
  - Ograniczenie emisji gazów cieplarnianych w rolnictwie i całym łańcuchu rolno-żywnościowym,
  - Zwiększenie wykorzystania odnawialnych źródeł energii na obszarach wiejskich
6. **Należy zintensyfikować działania systemowe służące, ochronie zasobów i pozyskiwaniu energii ze źródeł odnawialnych.** Ponieważ istnieje znaczny potencjał rozwoju tych dziedzin, a zmiany klimatu i kryzys energetyczny będą nie tylko wyzwaniem, ale również stymulatorami rozwoju ekonomicznego i cywilizacyjnego.
7. **Rekomenduje się ponadto większą współpracą z instytucjami samorządowymi i innymi ministerstwami w celu polepszenia koordynacji działań.**